

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Názory pubescentů na osoby se zrakovým postižením

bakalářská práce

Autor práce: Pavlína Adamcová

Studijní program: Rehabilitace

Studijní obor: Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Vedoucí práce: Mgr. Josef Hošek

Datum odevzdání práce: 4. 5. 2012

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem **Názory pubescentů na osoby se zrakovým postižením** je ve své teoretické části zaměřena především na informace o problematice zrakového postižení. Vzhledem ke zvoleným cílům jsou podrobněji rozebrána témata vzdělávání, pracovního uplatnění a začleňování osob se zrakovým znevýhodněním do společnosti. Vymezeny jsou zde také základní charakteristiky období dospívání.

Pro vypracování empirické části byla použita metoda kvantitativního výzkumu, která byla realizována pomocí dotazníkového šetření. Výběrový soubor tvořili žáci v pubescentním věku ze ZŠ Smetanova a ZŠ Buttulova v Chotěboři.

Cílem praktické části bylo zjistit, zda jsou dospívající informováni o problematice zrakového postižení, jak vidí pracovní uplatnění osob s tímto znevýhodněním a jak nahlíží na jejich společenský život, včetně budování vztahů.

Z výsledků vyplývá, že pubescenti jsou o zmíněné problematice informováni, a to především ve škole. Většinu dotázaných toto téma zajímá a chtěli by se o něm dozvědět více. Dále se žáci domnívají, že osoby se zrakovým postižením se mohou realizovat prostřednictvím několika možných povolání, která vzhledem ke svému znevýhodnění zvládnou. Mezi nejčastěji uváděné profese patří hudebník a keramik. Převládá také názor, že pro tyto osoby není problematické najít si přátele a vést partnerský život, přesto se ale většina respondentů shoduje na tom, že úplné začlenění osob se zrakovým znevýhodněním do společnosti není možné.

Tato bakalářská práce slouží ke zjištění názorů pubescentů na osoby se zrakovým postižením. Vyzkoumané údaje mohou být podnětem k přípravě dalšího vzdělávání žáků v tomto směru, které je velmi důležité pro budování tolerance k těmto osobám a přispívá k harmonizaci společného soužití.

Abstract

This bachelor degree thesis, called **Pubescents' Views of People with Visual Impairment**, focuses in its theoretical part especially on information about the problems of visual impairment. With respect to the aims set, the topics of education and employment of people with visual handicaps and their integration into the society are discussed in more detail. This part also defines basic characteristics of pubescence.

To develop an empirical part, the method of quantitative research was used. The research itself was carried out in the form of a questionnaire survey. The sample consisted of pupils in the pubescent age from primary schools in Buttulova Street and Smetanova Street in Chotěboř.

The practical part tries to determine whether teenagers are informed about the problems of visual impairment and attempts to find out how they view job opportunities of people with this kind of handicap, their social life, including relationship building.

The results show that pubescents are aware of the issues mentioned, and they get the information especially at school. Most respondents are interested in the subject and would like to learn more about it. In addition, they believe that visual impairment allows people to succeed in performing several possible jobs. The most frequently mentioned jobs include that of a musician or a ceramist. Most respondents also think that it is not difficult for people with visual impairment to find friends and lead a life with a partner; on the other hand, they agree in that a full integration of people with visual impairment into the society is not possible.

This bachelor degree thesis attempts to ascertain pubescents' view of people with visual impairment. The data obtained may serve as an incentive to prepare further education of pupils in this direction, which is very important for developing a tolerance to these people and contributes to the harmonization of coexistence.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 25. 4. 2012

.....

Pavλίna Adamcová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Mgr. Josefu Hoškovi za odbornou pomoc a doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph.D. za cenné rady při realizaci výzkumné části práce. Děkuji také všem respondentům a jejich pedagogům za ochotu spolupracovat

Obsah

ÚVOD	10
1 SOUČASNÝ STAV	11
1.1 Zrakové postižení	11
1.1.1 Anatomie oka	11
1.1.2 Fyziologie vidění	12
1.1.3 Zrakové vady	13
1.1.4 Klasifikace osob se zrakovým postižením	15
1.1.5 Socializace osob se zrakovým postižením	18
1.1.6 Vzdělávání osob se zrakovým postižením	20
1.1.7 Poradenský systém péče o zrakově znevýhodněné	24
1.1.8 Pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením	26
1.2 Pubescence	29
1.2.1 Charakteristika období dospívání	30
2 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	33
2.1 Cíle práce	33
2.2 Hypotézy	33
3 METODIKA	34
3.1 Použitá metodika	34
4 VÝSLEDKY	36
4.1 Vyhodnocení chlapců	37
4.1.1 Otázka č. 1 „Kdo je osoba se zrakovým postižením?“	37
4.1.2 Otázka č. 2 „Setkali jste se někdy s osobou se zrakovým postižením?“ ...	38

4.1.3	Otázka č. 3 „Slyšeli jste už někdy o osobách se zrakovým postižením?“	39
4.1.4	Otázka č. 4 „Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením?“	40
4.1.5	Otázka č. 5 „Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?“	41
4.1.6	Otázka č. 6 „Chtěli byste se o osobách se zrakovým postižením dozvědět více informací?“	42
4.1.7	Otázka č. 7 „Jaký máte postoj k osobám se zrakovým postižením?“	43
4.1.8	Otázka č. 8 „Mohou děti se zrakovým postižením chodit do běžné školy?“	44
4.1.9	Otázka č. 9 „Mohou osoby se zrakovým postižením pracovat?“	45
4.1.10	Otázka č. 10 „Napadá Vás nějaké povolání, které by osoby se zrakovým postižením mohly vykonávat?“	46
4.1.11	Otázka č. 11 „Mohou osoby se zrakovým postižením žít samy v domácnosti bez pomoci druhých osob?“	48
4.1.12	Otázka č. 12 „Mohou se osoby se zrakovým postižením zapojit do společnosti stejně jako lidé, kteří nemají zrakové postižení?“	49
4.1.13	Otázka č. 13 „Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické najít si kamaráda?“	50
4.1.14	Otázka č. 14 „Myslíš si, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel?“	51
4.1.15	Otázka č. 15 „Myslíš si, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat?“	52
4.1.16	Otázka č. 16 „Mohou mít osoby se zrakovým postižením partnera?“	53
4.2	Vyhodnocení dívek	55
4.2.1	Otázka č. 1 „Kdo je osoba se zrakovým postižením?“	55
4.2.2	Otázka č. 2 „Setkali jste se někdy s osobou se zrakovým postižením?“	56
4.2.3	Otázka č. 3 „Slyšeli jste už někdy o osobách se zrakovým postižením?“	57

4.2.4	Otázka č. 4 „Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením?“	58
4.2.5	Otázka č. 5 „Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?“	59
4.2.6	Otázka č. 6 „Chtěli byste se o osobách se zrakovým postižením dozvědět více informací?“	60
4.2.7	Otázka č. 7 „Jaký máte postoj k osobám se zrakovým postižením?“	61
4.2.8	Otázka č. 8 „Mohou děti se zrakovým postižením chodit do běžné školy?“	62
4.2.9	Otázka č. 9 „Mohou osoby se zrakovým postižením pracovat?“	63
4.2.10	Otázka č. 10 „Napadá Vás nějaké povolání, které by osoby se zrakovým postižením mohly vykonávat?“	64
4.2.11	Otázka č. 11 „Mohou osoby se zrakovým postižením žít samy v domácnosti bez pomoci druhých osob?“	65
4.2.12	Otázka č. 12 „Mohou se osoby se zrakovým postižením zapojit do společnosti stejně jako lidé, kteří nemají zrakové postižení?“	66
4.2.13	Otázka č. 13 „Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické najít si kamaráda?“	67
4.2.14	Otázka č. 14 „Myslíš si, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel?“	68
4.2.15	Otázka č. 15 „Myslíš si, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat?“	69
4.2.16	Otázka č. 16 „Mohou mít osoby se zrakovým postižením partnera?“	70
5	DISKUSE	72
6	ZÁVĚR	78
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	80
8	KLÍČOVÁ SLOVA	86
9	PŘÍLOHY	87

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

IT – Infomation technology

LMD - Lehká mozková dysfunkce

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RVP – Rámcový vzdělávací program

SONS – Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR

ŠVP – Školní vzdělávací program

WHO – Světová organizace zdraví

ÚVOD

Osoby se zdravotním postižením jsou součástí naší společnosti od nepaměti. V historii lze zaznamenat několik možných přístupů k těmto osobám, od uctívání až po zotročování a házení lvům. V současnosti se kolem této problematiky užívají především pojmy inkluze a integrace. V popředí je snaha o toleranci a harmonické soužití intaktní společnosti s osobami se zdravotním znevýhodněním. Tento přístup je třeba pěstovat hlavně u dětí a mladistvých, kteří jsou daleko pružnější a přijímají odlišnosti jiných lidí mnohem snadněji a spontánněji si k nim dovedou utvářet vztahy. Rodina a výchovné a vzdělávací instituce by měly být hlavními činiteli v tomto procesu.

Ke zpracování tohoto tématu mě vedla především zvyšující se tendence osoby se zdravotním postižením integrovat do běžných škol a vůbec do intaktní společnosti. Školská integrace je možná díky uspokojeným podmínkám prostředí vzhledem k postižení, informovanosti učitelů a jejich profesní vybavenosti v tomto směru a v neposlední řadě díky informovanosti spolužáků v integrující třídě a jejich toleranci.

V rámci této bakalářské práce se zajímám o to, jaké názory mají právě dospívající osoby na tuto problematiku, konkrétně na problematiku osob se zrakovým postižením.

Vzhledem ke skutečnosti, že jsem sama členkou ročníku, ve kterém je zřetelně znevýhodněný spolužák integrovaný, mám možnost pozorovat jeho pozici v kolektivu a některé nedostatky v procesu začleňování.

Touto prací bych ráda upozornila na postoje pubescentů k těmto osobám a poukázala na potřebu mladé lidi v tomto směru vzdělávat, a tak napomáhat k realizaci tolik zmiňovaných pojmů, které jsem výše uváděla, tedy integrace a inkluze.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Zrakové postižení

Zrak je pro člověka nejdůležitějším smyslem. Díky zrakovému vnímání přijímáme až 70 % všech informací o okolním světě, a jeho ztráta nebo oslabení je proto vždy přijímána mnohem hůře než ztráta kteréhokoliv jiného smyslu (18).

Zrakové postižení je snížení zrakové schopnosti různého druhu a stupně. Zrakově znevýhodněné osoby jsou osoby, u nichž poškození zraku ovlivňuje běžné každodenní činnosti a u nichž běžná optická korekce nepostačuje (33).

Podle WHO je dnes na světě asi 45 milionů nevidomých osob. V Evropě to činí zhruba 11 milionů slabozrakých a 1 milion nevidomých. Přesné statistiky však neexistují ani v rámci jednotlivých zemí. Faktem je, že 9 z 10 osob se zrakovým postižením žije v rozvojových zemích, a je tedy zřejmé, že většině zrakových poruch šlo a lze předejít (33).

1.1.1 Anatomie oka

Oko (oculus) je párový orgán přibližného kulovitého tvaru. Stěnu tvoří tři vrstvy: povrchová – vazivová, střední – cévnatá a vnitřní – nervová. Vlastní oko je uloženo v oční kouli, která je zepředu kryta vazivovou membránou a horním a dolním víčkem. Na povrchu oční koule je rohovka (cornea) a bělma (sclera). Ve střední vrstvě se nachází čočka (lens cristalina), žloutka (uvea) a řadíme sem také cévnatku

(chorioidea), řasnaté tělísko (corpus ciliare) a duhovku (iris). Uvnitř oka je potom sítnice (retina). Zde se nachází 2 typy světločivných buněk, tyčinky (černobílé vidění) a čípky (barevné vidění) (42).

Důležitou oblastí oka je lomné prostředí, které je tvořeno rohovkou, čočkou a tzv. průhlednými médii, což je sklivec a komorový mok. Oko má dvoukomorový systém, který zahrnuje přední komoru, nacházející se mezi rohovkou a duhovkou, a zadní komoru mezi duhovkou, ciliárními výběžky řasnatého tělíska a čočkou. V systému je tekutina, která se tvoří v řasnatém tělísku a vstřebává se v Schlemově kanále do žilního systému (42).

Důležité je také zmínit přídatné orgány oka. Jsou to oční víčka (palpebrae), slzné žlázy, uložené pod horním okrajem očníce, a okoohybné svaly. Celé oko je pomocí zrakového nervu spojeno se zrakovým centrem v týlním laloku mozku (18).

1.1.2 Fyziologie vidění

Obecně jsou rozlišovány tři základní formy vidění:

fotopické (barevné), denní – účastní se jen čípky, které jsou v maximální míře v místě žluté skvrny = místo nejostřejšího vidění

skotopické (barvoslepé), za šera – účastní se jen tyčinky, toto vidění slouží k orientaci za snížené intenzity osvětlení

mezopické – přechodné mezi výše uvedenými typy, účastní se tyčinky i čípky, jde o neostré vidění (42).

Díky optickému systému oka je světelný paprsek, který na oko přichází, nasměrován na tyčinky a čípky. Dojde k fotochemické reakci, při které se světelná energie mění chemickou cestou na elektrickou energii. Vzniklá elektrická energie je schopna vyvolat akční potenciál, který putuje po zrakové dráze do mozkové kůry, tedy do centra zraku (42).

Paprsek tedy nejprve projde přes rohovku, oční komorovou vodu, čočku a sklivec, kde je nejen propouštěn, ale také lámán. Na sítnici potom vzniká obraz pozorovaného předmětu a také zde dochází ke zmíněnému podráždění, které je vedeno do týlního laloku mozku (7).

Mezi funkce zraku řadíme:

zrakovou ostrost – rozlišovací schopnost oka,

zorné pole – vnímání širokého prostoru před okem,

barvocit – schopnost rozeznávat barvy, barvy vnímáme v místě žluté skvrny,

adaptaci – schopnost přizpůsobit se různé intenzitě světla,

akomodaci – schopnost vidět ostře na různé vzdálenosti,

binokulární vidění – schopnost vidět oběma očima pozorovaný předmět jednoduše,

citlivost na kontrast (7).

1.1.3 Zrakové vady

Příčiny zrakových vad lze rozdělit na příčiny prenatální, perinatální, postnatální a získané. Pro zjednodušení se používá dělení na vrozené vady, dědičné a získané (7).

Vrozené vady jsou způsobeny škodlivinami, které zapříčiňují různé vývojové anomálie oka. Projev těchto anomálií závisí například na druhu škodlivin, gestačním věku a zdravotním stavu matky. Častěji je porucha závažnější, čím dříve je vývoj oka u embrya zasažen. Mezi hlavní skupiny příčin vývojových anomálií patří exogenní vlivy a endogenní příčiny. K exogenním řadíme mechanické, fyzikální, chemické vlivy a nutriční či metabolické poruchy u matky. Endogenní příčiny souvisí především s dědičností (7).

K vrozeným zrakovým vadám řadíme např. zákal oční čočky (katarakta), nedovyvinutí zrakového orgánu (hypoplazii), regresivní změny na normálně vyvinutém oku (atrofii), retinopatii nedonošených¹ a další (27).

Získané vady jsou způsobeny nejčastěji celkovými chorobami, jako je diabetes mellitus, angina, revmatické onemocnění, roztroušená skleróza nebo tuberkulóza. Další příčinou může být také proces poklesu zrakové ostrosti, který přichází zhruba po 45. roce života a který způsobuje skleróza oční čočky (presbyopie). Často dochází k poruše zraku také při úrazech očí, poranění hlavy, poruchách krevního oběhu v oku nebo CNS, při zánětech a nádorech nitroočí a cévních příhodách. (27).

Obecně lze ještě rozlišit čtyři skupiny poruch zraku. Je to *ztráta zrakové ostrosti, postižení šíře zorného pole, obtíže se zpracováním zrakových informací a okulomotorické problémy.*

Při *ztrátě zrakové ostrosti* je typické, že osoba nevidí zřetelně a hůře rozlišuje detaily, avšak rozpoznat velké předměty může bez problémů. U *postižení zorného pole* jde o omezení prostoru, který osoba vidí. Mohou se projevit i obtíže s určováním barev a s viděním za šera, případně i s adaptací na změnu osvětlení.

¹ Onemocnění předčasně narozených dětí, které musí být umístěny v inkubátoru s vysokým přísunem kyslíku. Při narození není dokončen vývoj krevních cév ve tkáni sítnice, a po vysazení kyslíku se objevuje krvácení. Sítnice a sklivce se poté hojí tvorbou vaziva, které přivodí odchlípnutí sítnice, a tedy ztrátu vidění.

Problémy se zpracováním zrakových podnětů se týkají dětí s kortikálním poškozením zraku, tedy s tzv. korovou slepotou, kdy není poškozena ani sítnice, ani zrakový nerv. Okulomotorické poruchy nastávají při vadné koordinaci pohybu očí (16).

1.1.4 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Jednotlivé země si vytváří různá vymezení kategorií zrakového znevýhodnění, která mají návaznost na legislativu, proces vzdělávání, volbu povolání, způsobilost k výkonu určitých činností a oblast sociálního zabezpečení (15).

Zrakově znevýhodnění lidé se klasifikují hned podle několika hledisek. Tato klasifikace je důležitá především pro pochopení skutečných potřeb těchto osob.

Nejčastěji probíhá diferenciací podle stupně zrakového postižení, tedy podle stavu zrakové ostrosti a zachovaného rozsahu zorného pole (7). Tato kritéria však nejsou pro adekvátní posouzení stupně zrakového postižení dostačující. Pro objektivnější výsledky je nutné zkoumat další zrakové funkce, jako např. kontrastní citlivost (světloplachost, šeroslepost), schopnost rozlišovat barvy, vnímání hloubky, schopnost lokalizovat, fixovat předměty, sledovat je v pohybu apod. (33).

Podle starších zdrojů se osoby se zrakovým znevýhodněním dělí na osoby slabozraké, se zbytky zraku a nevidomé. Podle WHO jsou osoby se zrakovým postižením klasifikovány do pěti kategorií. Jsou to *střední slabozrakost, silná slabozrakost, těžce slabý zrak, praktická nevidomost a úplná nevidomost*. Termín osoba se zbytky zraku je pro používání nevhodný a takto dříve nazývaná kategorie dnes zahrnuje poruchy zraku na hranici *těžce slabého zraku a praktické nevidomosti*. Stále se však můžeme s touto terminologií setkávat, především v různých resortech (školství, zdravotnictví a dalších), které ji používají ve svém vlastním dělení zrakově znevýhodněných (33).

Podle Čajky je *slabozrakost* považována za poškození samotného zrakového orgánu a jedná se o snížení zrakové ostrosti obou očí, které je zpravidla důsledkem prodělané oční choroby (1). Lze ji dělit na lehkou, střední a těžkou. Často se také přidružují problémy s poruchami zorného pole nebo jeho výpadky. U slabozrakých osob je omezena kognitivní činnost, zhoršena socializace a orientace v prostoru. Je tedy velice důležitá reedukace zraku (7).

U osob s *těžce slabým zrakem* jde jednoduše o nejtěžší slabozrakost a natolik sníženou zrakovou ostrost, že například tyto osoby i s brýlemi rozeznají prsty na ruce až v bezprostřední blízkosti. Tato porucha zraku může být vrozená i získaná (1).

Nevidomost je úplná ztráta zrakového vnímání. Jde o poškození funkce zrakového analyzátoru kvůli poruchám očí, nervových drah nebo centra v mozku. U nevidomých osob má velký význam vnímání pomocí jiných analyzátorů. Především sluch a hmat jsou kompenzujícími smysly, ale i čich, chuť a vnímání světla jsou důležitými faktory. Těmto se říká nižší kompenzační faktory. Mezi vyšší lze řadit hlavně paměť, představy, fantazii atd. (1).

Nevidomost můžeme rozdělit na *nevidomost praktickou* a na *nevidomost úplnou*. Může být vrozená i získaná. Mezi nejčastější příčiny vrozené nevidomosti patří dědičnost, porušení plodu v perinatální době a infekční choroby matky v době těhotenství, např. rubeola, syfilis, toxoplazmóza atd. K příčinám získané nevidomosti patří glaukom, katarakta, retinopatie, úrazy a další (19).

Zmínit bychom se však měli také o osobách s poruchami binokulárního vidění a o osobách se zrakovým a kombinovaným postižením.

Osoby s poruchami binokulárního vidění mají zrakové vnímání zatíženo na základě funkční poruchy. Na sítnicích obou očí se nevytváří na stejném místě dva rovnocenné obrazy, které by ve výsledku vytvořily prostorový vjem. Mezi takové poruchy patří strabismus a amblyopie (19).

Osoby se zrakovým znevýhodněním a kombinovanou vadou tvoří heterogenní skupinu, jejím společným znakem je dominantní zraková vada. Lze sem zařadit osoby se zrakovým a současně sluchovým znevýhodněním (hluchoslepí), s přidruženým mentálním postižením, se specifickými poruchami učení a LMD (7).

V souvislosti s výše uvedenou klasifikací osob se zrakovým postižením, která je důležitá především ke správnému posouzení potřeb těchto osob, bych se ráda ještě zmínila o kompenzačních pomůckách, které mohou velice příznivě ovlivnit život se zrakovým znevýhodněním (7).

Důležitým mezníkem bylo uspořádání bodového písma Louisem Braillem, které je dnes velice rozšířené a pomáhá nevidomým otevírat svět knih a psané komunikace. Dalšími pomůckami jsou pomůcky *optické* (binokulární nebo příložní lupy pro slabozraké), *optoelektronické* (kamerové zvětšovací televizní lupy), *pomůcky na bázi PC*, tedy speciální hardware (braillovský řádek, speciální tiskárny) a speciální software (hlasové výstupy a programy pro zpracování tištěného dokumentu). Mezi další pomůcky patří např. bílá hůl, speciální hodinky a mobily, teploměry, Pichtův stroj a diktafon (35).

1.1.5 Socializace osob se zrakovým postižením

Výrost a Slaměník uvádí socializaci jako proces, kdy si člověk osvojuje způsoby chování a seznamuje se s kulturním prostředím, osvojuje si společenské normy a plně se přizpůsobuje společenskému životu (44).

Prvotním nositelem kultury a poskytovatelem základních norem a hodnot dané společnosti je rodina (44).

Narození dítěte s postižením je pro rodinu, která očekávala zdravé a bezchybné dítě, jež naplní jejich vztah i tužby, velkým zásahem. Problém podle Jankovského nastává v tzv. „copingu“ neboli vyrovnávání se s takovou skutečností (11).

Lze obecně určit několik charakteristických fází, kterými rodiče dítěte s postižením procházejí, avšak je to vždy individuální. Velký význam s sebou nese také způsob sdělení o postižení dítěte.

První fází je *iniciální šok*, který souvisí se sdělením, že dítě se narodilo s postižením. Následuje *popření skutečnosti*, což se dá považovat za druh obranné reakce. Rodiče nechtějí takové informaci věřit a často vyhledávají jiné odborníky. Mohou se také uchýlovat k náboženství a sklouznout do etapy tzv. *smlouvání*, které se proměňuje v *agresi a zlobu*. Rodiče začnou obviňovat jak sebe navzájem, tak lékaře, dokonce i samotné dítě. Tato fáze často vyústí do *stádia deprese* (11).

Další fází je *postupná akceptace* a *vyrovnávání s problémem*, kdy se rodiče snaží informovat o daném postižení a začínají hledat řešení do budoucnosti. Není však vždy jisté, že všechna stádia proběhnou dle výše zmíněného schématu. Mnozí rodiče své dítě nikdy nepřijmou a nevyrovnají se s jeho postižením (11).

Plná akceptace dítěte rodiči a okolím je velmi složitá. Dítě se zrakovým postižením je specifické, a proto vyžaduje zcela jiný přístup než děti vidomé. Někteří rodiče mají ochranné tendence, a tím zabraňují aktivitě dítěte, jiní ho zase ignorují a nepřijímají. Oba tyto přístupy jsou nesprávné pro vlastní tempo vývoje (27).

Dítě přichází do konfrontace nejen s rodiči, ale také s okolím. Pokud je až příliš opečováváno a upřednostňováno, může být nepřítelem pro své sourozence. Naopak rodiče, kteří využívají vývojových nerovností mezi sourozenci a dítětem se zrakovou vadou, ho mohou velice negativně poznamenat. Do rehabilitačního procesu by se měla zapojit celá rodina, vytváří se tak mnohem lepší prostředí pro resocializaci a získávání samostatnosti (27).

Pro výchovu dítěte s postižením jsou ustanoveny obecné zásady. Rozdílnost mezi lidmi vytváří přirozenou rozmanitost a takové odlišnosti dítěte s postižením lze vysvětlovat jako výzvu k vnímání této rozmanitosti. U dítěte by měl být podporován zájem o vidění a rozvíjení kompenzačních smyslů. Mělo by se mu dostat pomoci při pochopení a vnímání vlastního těla a při chápání souvislostí a okolního světa. Velice důležité je správně zprostředkovat svět vidících (7).

Komplikace se objevují také v případě sociálního učení, kdy je dítě se zrakovým znevýhodněním omezeno v možnosti učení nápodobou. Dochází tak k opoždění v rozvoji různých sociálních aktivit (6).

Nedostatek vizuálního kontaktu v komunikaci může mít za následek jak problematické navazování trvalejších přátelství, tak špatnou interpretaci sdělovaných informací. Komunikace vidících je totiž velmi závislá na nonverbálních signálech (6).

V partnerských vztazích jsou osoby se zrakovým znevýhodněním ovlivněny omezeností ve výběru. Tyto vztahy navazují většinou s lidmi, které dobře znají a u kterých mají pocit jistoty a toho, že je přijímají. Většinou se také jedná o osobu se zrakovým postižením (6).

Mezi další sociální situace, které přináší potíže, patří např. vstup do místnosti, připojení se k rozhovoru, hledání kamaráda v kolektivu, nakupování apod. Především ztížená orientační schopnost v neznámém prostředí může zvýšit závislost zrakově znevýhodněného na lidech intaktní společnosti. Právě členové rodiny a blízcí tuto závislost na vidících lidech určují. Postoje sociálního prostředí vůči zrakově znevýhodněným osobám velmi ovlivňují způsob adaptace, který si pak nevidomí zvolí (24).

1.1.6 Vzdělávání osob se zrakovým postižením

Legislativně je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice zakotveno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a ve vyhlášce MŠMT ČR č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (43, 46).

Výchovou a vzděláváním osob se zrakovým znevýhodněním se zabývá tyflopédie (tyflos = slepý; paidea = výchova, výuka). „*Jejími předmětem je zjišťovat, za jakých podmínek, s jakými obsahy, metodami a formami dospívá tyflopéd a vyučovaný k uskutečnění cílů vzdělávání a výchovy v souladu s jeho tělesným a duševním vývojem i stavem zrakového poškození. Zkoumá také specifickou procesů učení, socializace a enkulturace zrakově postižených* (36, s. 367).“

Speciální vzdělávání žáků se specifickými potřebami je zajišťováno ve formě individuální integrace, skupinové integrace, ve škole samostatně zřízené pro žáky se znevýhodněním, a nebo kombinací výše zmíněných forem speciálního vzdělávání (43).

Pro úplnost je třeba definovat pojem *integrace*. Jde o snahu o úplné zapojení, splynutí, začlenění a zapojení do společnosti. Podle WHO je to „*sociální rehabilitace, jako schopnost osoby se podílet na obvyklých sociálních procesech* (5, s. 23).“

Podle Slowíka je pojem integrace stále obsahově obtížně srozumitelný. Lze ho chápat jako nejvyšší stupeň socializace, ale jde o proces, který je naprosto přirozený a týká se každého z nás (35).

Dalším moderním pojmem, který je třeba zmínit, je *inkluzie*. „*Inkluzivní vzdělávání (angl. inclusion), znamená zahrnutí, v širším pojetí příslušnost k celku. Inkluzie není jen optimalizovaná a rozšířená integrace. Jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu, a to bez ohledu na stupeň postižení* (10, s. 12).“

Děti se zrakovými vadami mohou být vzdělávány ve školách pro zrakově postižené – mateřské, základní, střední a konzervatoře. Střední vzdělávání nabízí střední odborná učiliště pro zrakově postižené, odborná učiliště pro zrakově postižené, praktické školy pro zrakově postižené, gymnázia pro zrakově postižené a střední odborné školy pro zrakově postižené (43).

Možná je také integrace do běžné školy, tedy již zmíněná skupinová nebo individuální.

Uceleným dokumentem, který určuje vzdělávání na školách, je Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP). Podle tohoto programu si školy vytváří vlastní školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP). RVP určují cíle, formy, délku a obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky a ukončování vzdělávání i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. RVP vydává ministerstvo. ŠVP vydává ředitel školy a musí být v souladu s RVP (46).

Z hlediska již zmíněné integrace je nevhodnějším obdobím předškolní věk. Děti mladší lépe vrstevníka s postižením přijímají. Předškolní výchova je důležitou součástí vzdělávacího procesu každého dítěte. Přichází první vztahy, širší proces socializace, nové skupiny a pravidla chování. Dítě přijímá povinnosti a zvyká si na řád a zásady v jiném prostředí, než je rodina (7).

Mateřská škola je cílenou přípravou pro další vzdělávání jedince a má úlohu také diagnostickou a sociální. U dětí se zrakovým postižením je důležité zaměřit se na kompenzační pomůcky a na funkční smysly (7).

Pro výběr základní školy jsou důležité složky školní zralosti, jak rozumová a tělesná, tak i sociální. Rozhodující jsou také osobnostní rysy dítěte s postižením, míra závislosti na rodičích, flexibilita, schopnost komunikace, vyrovnání se s postižením, stupeň postižení atd. Posuzuje se vybavení vybrané školy a její umístění (7).

Pro vzdělávání žáků se zrakovým postižením na základních školách pro zrakově postižené je používán učební plán základní školy pro zrakově postižené, který obsahuje nabídku speciální podpory žáků a zahrnuje předměty speciální výchovy, což jsou prostorová orientace, zraková stimulace, samostatný pohyb, speciální příprava čtení a psaní bodového písma a tyflopédická péče – práce s kompenzačními pomůckami (7).

Školy pro zrakově postižené jsou vybaveny didaktickými pomůckami, optickými a kompenzačními pomůckami. Prostředí je upraveno pro pohyb osob se zrakovým postižením – kontrastní barevnost, popisky v Braillově písmu (7).

Při integraci dítěte se zrakovou vadou do běžné základní školy jsou vzhledem k jeho potřebám zařazeny také předměty speciální péče. Průběh vzdělávání zajišťují speciálněpedagogická centra. Běžná škola nebývá příliš vybavena pro jedince se zrakovým postižením, proto je nutné upozornit učitele na žáka se speciálními potřebami a informovat se o jeho potřebách a postižení (7).

Dítě integrované, které dobře prospívá a je podporováno, si může svůj nevýhodný statut postižení kompenzovat, avšak dítě integrované, ale bez dobrého prospěchu a podpory, může velice snížit své sebevědomí a zvýšit svůj pocit méněcennosti. Učitelé se často dopouští chyb ve stigmatizaci dětí s postižením ve smyslu nadřezování, což může vyvolávat konfliktní situace mezi dítětem a ostatními žáky (7).

Pro úspěšnou integraci je nutná spolupráce učitelů, jiných odborníků a rodičů dítěte se zrakovými postižením. I spolužáci dítěte mohou proces integrace usnadnit (7).

Zrakově znevýhodněný žák může po ukončení základního vzdělání pokračovat ve studiu na střední škole pro zrakově postižené nebo na běžné střední škole a po té také na vysoké škole. V České republice je hned několik středních škol, které nabízejí možnost vzdělání pro jedince se zrakovým postižením, a dokonce i některé vysoké školy podporují vzdělávání osob zrakově znevýhodněných na svých fakultách (7).

Pro výuku žáků a studentů se zrakovým postižením platí hned několik zásad pro správné působení. Žák by měl být začleňován do aktivit třídy, vše by mu mělo být verbálně vysvětleno, tematicky propojováno, názorně představováno (7).

Žák by se měl účastnit skupinových prací, měl by mít k dispozici upravované učební texty, vyšší časovou dotaci k plnění úkolů, jeho potřeby by měly být respektovány, nemělo by mu být ulevováno od požadavků a měl by být vždy upozorněn na cíl hodiny (7).

1.1.7 Poradenský systém péče o zrakově znevýhodněné

Poradenský systém péče o zrakově postižené zahrnuje střediska rané péče, speciálněpedagogická centra pro zrakově postižené a organizace, které poskytují sociální rehabilitaci (27).

První pomoc v rodinách, kde se narodí zrakově postižené dítě, zajišťují *střediska rané péče*. Jedná se o soustavu nabízených služeb, které pomáhají eliminovat, přijímat postižení a zmírnit jeho důsledky. Péče je poskytována od zjištění poruchy až do přijetí dítěte do vzdělávací instituce. Cílem je poskytnout rodině, dítěti i společnosti předpoklady sociální integrace. Tato střediska pečují o děti se zrakovými vadami do čtyř let a o děti se zrakovým a kombinovaným znevýhodněním do sedmi let (37).

Péči ve středisku rané péče zajišťuje multidisciplinární tým složený z rodičů, speciálního pedagoga, zrakového terapeuta a fyzioterapeuta, popřípadě se účastní i sociální pracovník, psycholog a lékař (7).

Raná péče zahrnuje hned několik forem. Jsou to návštěvy v rodinách, ambulantní návštěvy ve střediscích, týdenní rehabilitační pobyty a odborné semináře pro rodiče. Do programů rané péče lze zařadit depistáž dětí se zrakovým a kombinovaným postižením, podpora rodiny a rozvoje dítěte pomocí stimulace zraku a kompenzačních mechanismů (7).

Dalším zařízením poradenské činnosti v této oblasti jsou *speciálněpedagogická centra*. Poskytují poradenství dětem a mládeži se zrakovou vadou po celé období školního vzdělávání, stejně tak i jejich rodičům a pedagogickým pracovníkům. Mezi hlavní úkoly patří zpracovávání podkladů k zařazení žáka do školského zařízení a hodnocení průběhu vzdělávání a vhodnosti zařazení. Dále vypracovávají návrhy na adekvátní způsob vzdělávání, pracovníci navštěvují integrované žáky, poskytují metodickou pomoc učitelům a pomáhají s řešením problémů rodin s dětmi se zrakovým postižením (25).

Centrum působí ambulantně, návštěvami pracovníků v domácnostech či školách nebo pomocí diagnostických pobytů. Mezi klienty centra patří děti v předškolním vzdělávání, kde se apeluje především na výcvik smyslů a soběstačnosti, a ve školním věku, kde je kladen důraz na čtení a psaní v Braillově písmu, na pohyb a prostorovou orientaci i nácvik obsluhy kompenzačních pomůcek pro zrakově znevýhodněné (38).

Do sítě poradenské péče řadíme také poradenská *centra sociální rehabilitace*. Fungují pro klienty od 15 let. Klíčovými organizacemi, které poskytují tyto služby, jsou Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONS), střediska Tyfloervis, o.p.s., střediska TyfloCentrum, o.p.s. a Dědina, o.p.s. (4, 34, 39, 40).

1.1.8 Pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením je v legislativě České republiky upraveno ve třetí části zákona 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, a to v § 67 až § 84 a v zákoně 262/2006 Sb., zákoníku práce (45, 47).

Skupina osob, která je nejvíce ohrožena nezaměstnaností, je složena z absolventů, mladých lidí, občanů starších 50 let, příslušníků romské menšiny a z osob se zdravotním znevýhodněním (48). Míra nezaměstnanosti u osob se zrakovým znevýhodněním je odhadována zhruba na 70 – 80 % (21). Podle Potměšilové chybí v současné době v České republice ucelený systém podpory zaměstnávání nevidomých a úspěch závisí pouze na osobní investici uchazeče o zaměstnání i zaměstnavatele (28).

Pracovní uplatnění je nejlepší způsob seberealizace a integrace do společnosti. Kvalifikace a pracovní uplatnitelnost osob se zrakovým znevýhodněním podle Jánského výrazně pozitivně ovlivňuje vzájemné reflexe těchto osob a intaktní společnosti. Ve svém výzkumu uvádí, že zdravá populace je vysoce tolerantní k realizaci profesního uplatnění osob se zrakovým postižením a zároveň vyšší kvalifikace znevýhodněného pozitivně ovlivňuje jeho sebereflexi (12).

Pokud však chce osoba se zrakovým postižením nastoupit do pracovního procesu, musí zvládnout samostatnou chůzi a orientaci na naučených trasách, sebeobslužnou činnost a specifické způsoby komunikace, tedy čtení, psaní a práci s informacemi. Osoba se zrakovým postižením může využívat poradenských služeb a služeb například Tyflocentra, které poskytuje pomoc při přípravě na vstup na trh práce a zároveň podporuje zaměstnavatele, kteří přijmou osobu se zrakovým postižením do pracovního poměru (34).

Osobám se zdravotním postižením je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. V následujícím textu jsou uvedeny možné úlevy a výhody jak pro zaměstnance se znevýhodněním, tak pro jejich zaměstnavatele (22).

K využití jsou pro osoby se zdravotním postižením specializované *rekvalifikační kurzy, pracovní rehabilitace a příprava k práci*. V případě *pracovní rehabilitace* sestaví Úřad práce s osobou vhodný plán rehabilitace a veškeré náklady na ni uhradí. Cílem je především získání a udržení vhodného zaměstnání pro osobu se znevýhodněním. Při využití *přípravy na práci* se osoba se zdravotním postižením nejdéle po dobu 24 měsíců zapracovává na vhodné pracovní místo. Může využít i osobního asistenta (22).

V zákoně 435/2004 Sb., je ošetřeno v § 75 Chráněné pracovní místo. Úřad práce může zaměstnavateli poskytnout příspěvek na jeho zřízení (31).

„Chráněné pracovní místo je místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s Úřadem práce. Chráněné pracovní místo musí být provozováno po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě“ (45).

Zaměstnavatelé, kteří mají více než 25 zaměstnanců v pracovním poměru, mají povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši 4 % z celkového počtu svých zaměstnanců. Pokud toto neplní, musí odebírat výrobky nebo služby od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením, nebo musí odvádět do státního rozpočtu 2,5 násobek průměrné měsíční mzdy. Zaměstnavatelé osob se zdravotním postižením mají také ze zákona nárok na daňové úlevy (45).

Podle Novosada se v zemích EU dokonce rozvíjí tzv. sociální firmy, které investují nejen do pracovních podmínek a osobního i profesního rozvoje zaměstnanců s postižením, ale realizují také pracovní zácvik a následné pracovní uplatnění (25).

Důležité je také využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, mezi které ve vztahu k osobám s postižením patří Veřejně prospěšné práce podle § 112 Zákona o zaměstnanosti, Společensky účelná pracovní místa podle § 113 Zákona o zaměstnanosti a Příspěvek na zapracování podle § 116 Zákona o zaměstnanosti (45).

Možné pracovní pozice pro osoby se zrakovým postižením jsou např. administrativní pracovník, IT pracovník, pracovník v telemarketingu, právník, překladatel, psycholog, sociální pracovník, speciální pedagog, učitel, hudebník, zpěvák, čalouník, kartáčník, keramik, knihař, košíkář nebo masér (21).

1.2 Pubescence

Vzhledem k praktické části práce, kterou tvoří výzkum mezi pubescenty, je třeba shrnout několik charakteristik důležitých pro toto období.

Pubescence je jedno z vývojových období lidského života, které trvá zhruba od 11 do 15 let, avšak individuálně, což je podmíněno především geneticky. Během tohoto období dochází k mnoha změnám jak ve sféře fyzické, psychické, tak i sociální. Toto lidské období života můžeme dělit na fázi prepuberty, tedy první pubertální fázi, a na fázi vlastní puberty, tedy druhou pubertální fázi (17).

Fáze prepuberty začíná prvními známkami pohlavního dospívání. Objevují se sekundární pohlavní znaky a je urychlen růst. Tato fáze končí nástupem menstruace u dívek a u chlapců první emisí semene (17).

Fáze vlastní puberty nastává po ukončení předešlé fáze a končí dosažením reprodukční schopnosti. Této schopnosti dívky dosahují zpravidla 1–2 roky po první menses, stejně tak u chlapců. Toto období lze ohraničit věkem od 13–15 let (17).

Po těchto fázích ještě nastává období adolescence, které trvá zhruba od 15 do 22 let. V tomto období dochází k plnému dokončení reprodukční schopnosti a je dokončován, již v pomalejším tempu, tělesný růst (17).

V období pubescence přichází současně s biologickým zráním také řada psychických změn. Objevují se nové pudové tendence, celková emoční labilita, nastupuje vyspělý způsob myšlení a bývá dosaženo jeho vrcholného rozvoje (41).

Jedinec získává nové sociální zařazení, které může být v rozporu s očekáváním společnosti, v ohledu jednání a výkonů jedince a v pojetí nově reflektovaného sebepojetí. Erikson charakterizuje období pubescence jako období hledání vlastní identity, boje s nejistotou a pochybnostmi o sobě samé a o své pozici ve společnosti (41).

1.2.1 Charakteristika období dospívání

Za spouštěcí mechanismus dospívání je zodpovědný mozek. Vysílá signál do hypofýzy a ta vytváří bílkovinné hormony, které ovlivňují vaječníky a varlata. Mozek během puberty nejdříve zvětší objem šedé kůry mozkové, zvýší se počet axonů, které spojují neurony. Během dalších fází dospívání dochází k velkému úbytku neuronů. Tento úbytek je pro mozek vlastně úlevou, protože vysoký počet nervových spojů na začátku puberty přináší možnost nových zkušeností, poznatků a zaujímání nových postojů. Ty staré, které mladý člověk nepotřebuje, mohou být odstraněny (30).

Tak jako jsou již vyvinuty primární pohlavní znaky, charakterizované zejména genitáliemi, dochází v pubertě k vývoji sekundárních pohlavních znaků. To je způsobeno vlivem hormonů – androgenů a estrogenů. Jedná se o změny prsů, hlasu, rozložení podkožního tuku, růst ochlupení a rozvoj svalů (20).

Hormony, které ovlivňují tělesné vzezření dospívajícího, s sebou přinášejí také různě velkou kolísavost emočního ladění, labilitu až přecitlivělost (26).

Typickou změnou pro období puberty je nechuť projevovat city a vyšší uzavřenost. Dětská bezprostřednost mizí a dospívající si uvědomuje, že ne vždy se lidé chovají podle toho, jak se cítí. Pubescent si může připadat ohrožený právě výše zmíněnou ztrátou jistoty a uchyluje se k obranným reakcím. Může se vrátet ke starým knihám z dětství, hrát a povídat si s rodiči. Bránit se může také pomocí regrese na nižší vývojové stádium nebo únikem do fantazie (41).

Vývoj poznávacích procesů souvisí s uvolněním se od vázanosti na konkrétní realitu. Pubescent nabírá schopnost přemýšlet abstraktně, systematicky a pracovat s budoucností. Často se stává, že dospívající přikládají hypotetickému myšlení velký význam a domnívají se, že vše je řešitelné tímto způsobem. Pubescent tak nabírá pocitu, že „všechno ví a všechno zná“ (26).

Veškeré změny, které se dospívání týkají, zanechávají vliv na identitu osobnosti. Pubescent získává nové kompetence a role, které musí přijmout a vyrovnat se s nimi. Zatímco pro dítě je důležité, jak ho definují autority, dospívající se v sebehodnocení spoléhá na sebe. Období pubescence je zaměřeno především na sebepoznávání (26).

Pro rozvoj individuální identity je důležitá tzv. skupinová identita. Pubescent se ztotožňuje s nějakou skupinou, díky níž by se mohl definovat, což podporuje jeho sebevědomí. Pro dospívání je charakteristické také fantazírování o své ideální osobě a dospívající si často klade za cíl mnohdy nereálnou podobu sebe samotného (2).

Co se týče již zmíněných sociálních rolí, opět nastávají velké změny. Jednak se vzdaluje od své rodiny, více se osamostatňuje, a navíc jeho tělesné změny vyvolávají nové a jiné reakce než v dětství. Jednoznačně odmítá podřízenou roli a mnohdy nerespektuje autority, jako jsou rodiče nebo učitelé (41).

Je schopen je uznávat a diskutovat s nimi o jejich názorech, pouze pokud má pocit, že je to zasloužené. Dospívající se takto snaží nabýt jistoty, že je schopen se dospělému vyrovnat. Časté spory vychází z toho, že vyžaduje po autoritách dodržování stejných pravidel a nechce být v podřízeném postavení (41).

Výrazně se také zvyšuje vliv vrstevnické skupiny. Pubescent své spolužáky a kamarády bere také jako měřítko postavení v rodině a snaží se co nejvíce přiblížit stejným pozicím. Vytváří nátlak na rodiče a dožaduje se stejných výhod, jako mají jeho kamarádi, čímž se co nejvíce snaží vzdálit závislosti (41).

Role, kterou dospívající v partě získá, je nesmírně důležitou pro jeho identitu. Je mnohdy schopen udělat cokoli, aby si vydobyl uznání, a slova kamarádů jsou pro něj daleko důležitější než slova rodičů. Celkově se komunikace s dospělými zhoršuje. Pubescent chce být rovnocenným partnerem, a pokud se tak necítí, nechce komunikovat a provokuje. I dospělí však svojí netrpělivostí a nechutí podporují tento konflikt (41).

Důležité je také zmínit hodnotové uspořádání u pubescenta. O normách a pravidlech chování je pubescent velice dobře schopný uvažovat, avšak často takové normy a hodnoty nechce akceptovat, protože pochází z úst rodičů, od kterých se chce osamostatnit. Morální hodnoty je pubescent schopen přijmout, pouze pokud je o nich sám přesvědčen, a ne jen proto, že mu je někdo nutí. Daleko větší váhu mají normy stanovené vrstevníky. Překročení takových pravidel je trestáno i vyloučením z party (41).

Potřeba přátelství se značně zvyšuje, stejně tak jako zájem o opačné pohlaví. Avšak velmi důležitou událostí tohoto období je ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního zaměření v 15 letech. Období pubescence je zkrátka obdobím komplexní proměny ve všech složkách osobnosti (41).

2 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem této práce je zjistit *názory pubescentů ve městě Chotěboř na Vysočině na osoby se zrakovým znevýhodněním*.

Pro výzkumné šetření byly stanoveny tři *dílčí cíle* práce.

Cíl 1: Zjistit informovanost pubescentů o problematice zrakového postižení.

Cíl 2: Zjistit názory pubescentů na profesní uplatnění osob se zrakovým postižením.

Cíl 3: Zjistit, jak pubescenti nahlíží na život osob se zrakovým postižením ve společnosti a na budování vztahů těchto osob.

2.2 Hypotézy

Pro výzkumné šetření byly stanoveny tři hypotézy.

Hypotéza 1: Pubescenti jsou informováni o problematice zrakového postižení.

Hypotéza 2: Osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou pracovním uplatnit.

Hypotéza 3: Osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou zcela zařadit do společnosti.

3 METODIKA

3.1 Použitá metodika

Pro vypracování výzkumné části své bakalářské práce jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Realizovala jsem jej pomocí dotazníkového šetření. Sestavila jsem dotazník, který byl určen žákům ve věku od 11 do 15 let a obsahoval 16 otázek (viz Příloha č. 1). Použila jsem uzavřené (Ot. 1-9 a 11-12 a 14-16), polootevřenou (Ot. 13) a jednu otevřenou otázku (Ot. 11). Úvodem jsem pubescenty seznámila s informacemi o mně a mé bakalářské práci. Anonymita respondentů byla zachována. Před distribucí dotazníků jsem provedla pilotní výzkum, při kterém jsem zhodnotila, zda je dotazník pro zkoumanou kategorii osob srozumitelný a zda jsou otázky správně formulovány vzhledem k cílům bakalářské práce.

Výzkum jsem realizovala v březnu 2012 a lokalizovala jej do města Chotěboř na Vysočině. V tomto městě se nachází dvě základní školy, Buttulova a Smetanova. Dotazníky jsem předala ředitelům obou škol, které jsem kontaktovala osobně, a ti je s pomocí pedagogů rozdali mezi žáky. Po dvou týdnech jsem si je opět vyzvedla vyplněné.

Základní soubor dle zaměření mé práce tvořili žáci výše zmíněných základních škol ve věku od 11 do 15 let. Podle ředitelů obou základních škol do této kategorie spadá 382 pubescentů. Jelikož se jedná o základní vzorek čítající do 1000 osob, stanovila jsem podle Portálu plánování sociálních služeb výběrový vzorek na 40 % z tohoto souboru, což je 153 žáků (13).

Do základních škol jsem rozdala celkem 180 dotazníků. Vyplněných jsem zpět obdržela 167 dotazníků. Vrátilo se mi tedy 93 %. Z tohoto počtu bylo však vyřazeno

ještě 5 dotazníků pro neúplnost. V konečné fázi je tedy v praktické části bakalářské práce použito 90 % z celkového počtu dotazníků (viz Tab. č. 1).

Odpovědi respondentů jsem následně zpracovala, vyhodnotila v programu Microsoft Office Excel 2007 a vytvořila jsem grafy, které pomohou objasnit závěry mého výzkumu. Data uvedená v grafech jsou pro lepší přehlednost zaokrouhlena na celá čísla. V některých případech se tedy může stát, že dojde k odchýlení hodnoty jedna od celkového součtu sta procent. Tato odchylka je však zanedbatelná a na vyhodnocení výsledků nemá žádný vliv.

Odpovědi žáků obou základních škol budou v grafech znázorňovány zvlášť, z důvodu odlišnosti těchto škol ve vzdělávání žáků na téma problematiky týkající se mé bakalářské práce, která bude blíže rozebrána v diskuzi. Zároveň budou výsledky vyhodnoceny zvlášť pro obě pohlaví. Konečné výsledky však budou vyvozovány celkově.

Tabulka č. 1: Přehled návratnosti dotazníků

	Vydané dotazníky	Vrácené dotazníky	Nevrácené dotazníky	Vyřazené
ZŠ Smetanova	50 % (90)	41 % (74)	6 % (11)	3 % (5)
ZŠ Buttulova	50 % (90)	49 % (88)	1 % (2)	0
Celkem	100 % (180)	90 % (162)	7 % (13)	3 % (5)

Zdroj: vlastní výzkum

4 VÝSLEDKY

V úvodní části dotazníku (viz Příloha č. 1) pubescenti vyplňovali identifikační údaje, konkrétně věk, pohlaví a navštěvovanou ZŠ (viz Tab. č. 2).

Tabulka č. 2: Rozložení respondentů

	chlapci					dívky				
	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let
Smetanova	5	5	10	9	6	10	3	6	18	2
Buttulova	9	10	5	5	5	9	21	7	14	3
Celkem	14	15	15	14	11	19	24	13	32	5
Celkem	69					93				
Celkem	162									

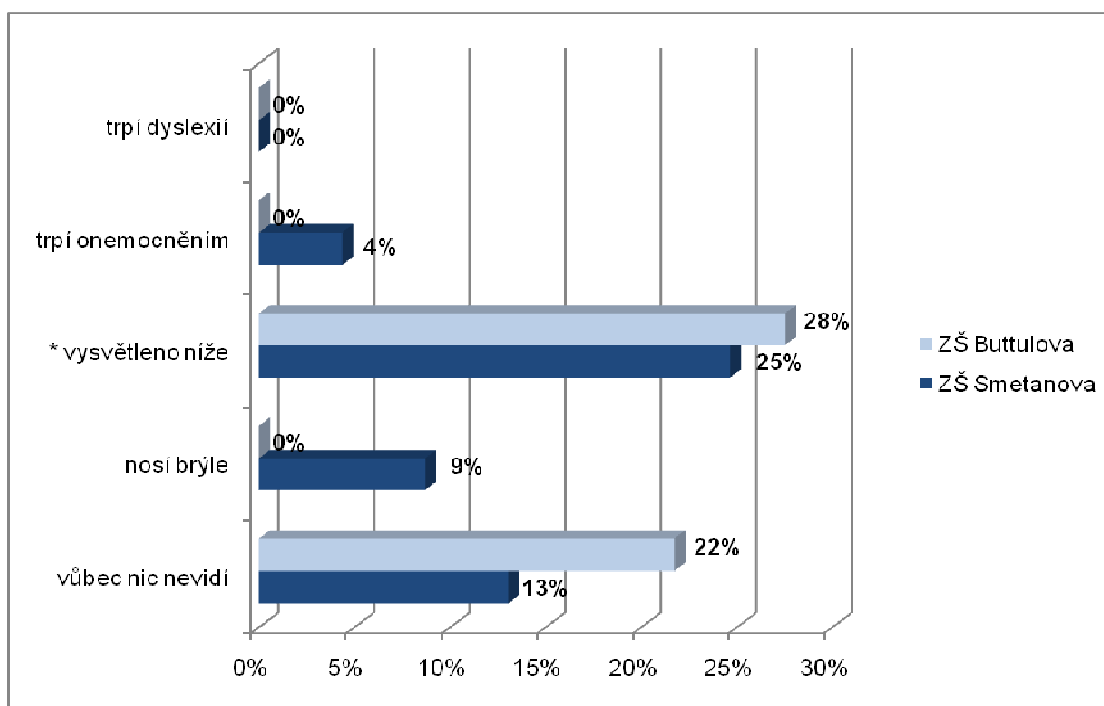
Zdroj: vlastní výzkum

4.1 Vyhodnocení chlapců

4.1.1 Otázka č. 1 „Kdo je osoba se zrakovým postižením?“

Otázka č. 1 zjišťovala, zda jsou chlapci schopni definovat osobu se zrakovým postižením.

Graf č. 1: Definice osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

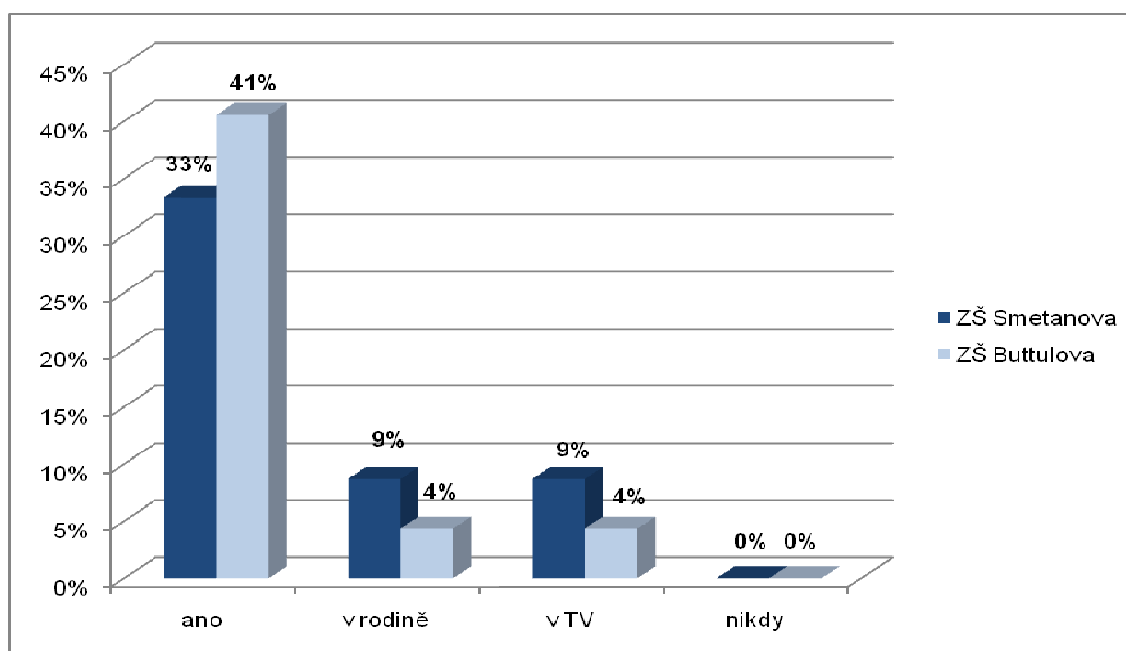
**všechny osoby s poškozením zraku, kdy jsou kvůli tomu narušeny jejich běžné každodenní činnosti a ke zlepšení jim nestačí nošení běžných brýlí*

Ze 100 % [69] chlapců je 52 % [36] schopno správně definovat osobu se zrakovým znevýhodněním. 35 % [24] si myslí, že se jedná o osoby, které nejsou schopny vizuálně vnímat vůbec, 9 % [6] mezi tyto osoby řadí ty, které nosí brýle, a 4 % [3] se domnívají, že jde o onemocnění.

4.1.2 Otázka č. 2 „Setkali jste se někdy s osobou se zrakovým postižením?“

Otázka č. 2 zjišťovala, zda se chlapci v pubescentním věku někdy setkali s osobou se zrakovým postižením.

Graf č. 2: Míra setkávání pubescentů s osobami se zrakovým znevýhodněním (v %)

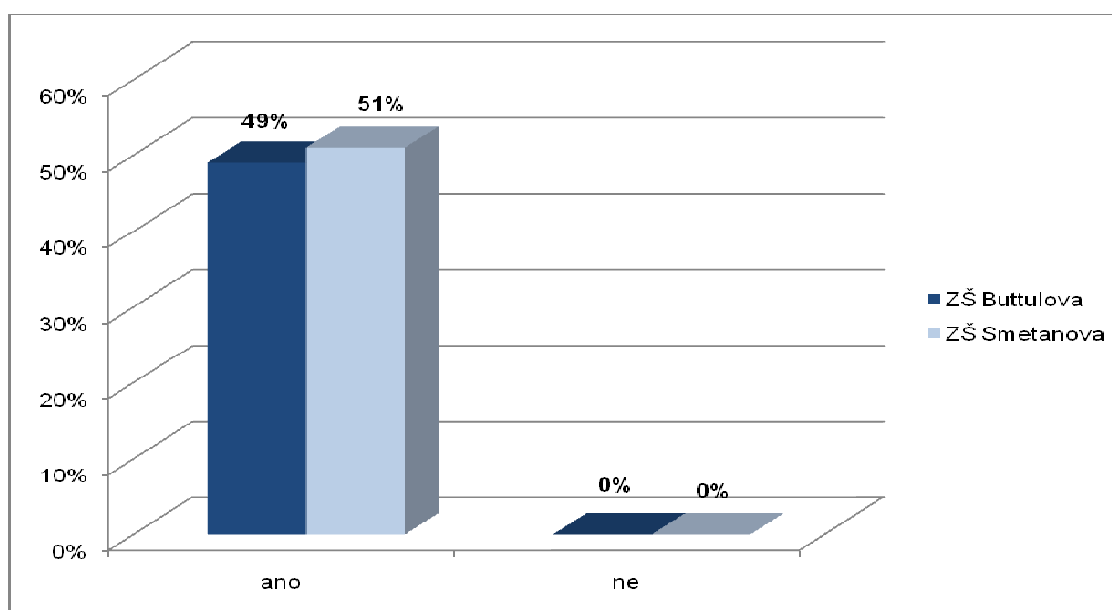
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 2 jasně znázorňuje, že všichni pubescentní chlapci se již s osobou se zrakovým znevýhodněním setkali. Ze 100 % [69] odpovědělo 74 % [51] ano, 13 % [9] uvádí, že mají tuto osobu v rodině, a 13 % [9] se s těmito osobami setkalo pouze prostřednictvím médií.

4.1.3 Otázka č. 3 „Slyšeli jste už někdy o osobách se zrakovým postižením?“

Otázka č. 3 zjišťovala, zda pubescenti někdy o osobách se zrakovým postižením slyšeli.

Graf č. 3: Míra informovanosti pubescentů o osobách se zrakovým znevýhodněním (v %)

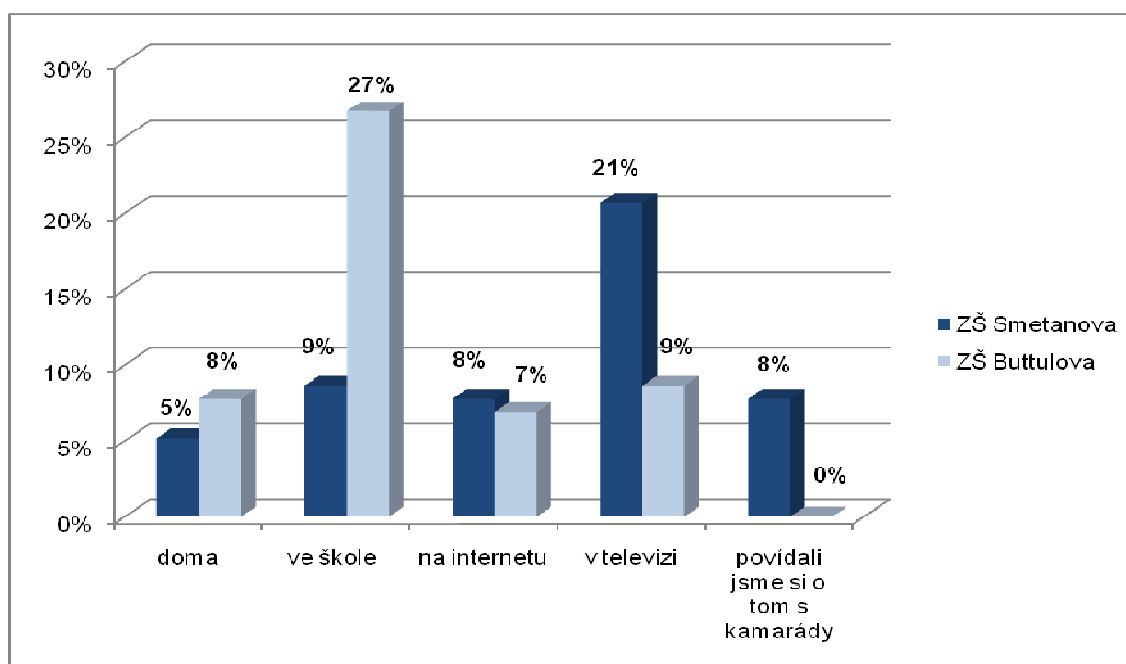
Zdroj: vlastní výzkum

Podle údajů z grafu č. 3 je jasné, že všichni chlapci již o osobách se zrakovým postižením slyšeli.

4.1.4 Otázka č. 4 „Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením?“

Otázka č. 4 zjišťovala, kde pubescenti získávají informace o osobách se zrakovým postižením. U této otázky bylo možno volit více odpovědí.

Graf č. 4: Zdroje informací o osobách se zrakovým znevýhodněním u pubescentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [116]² odpovědí bylo ve 35 % [41] uváděno, že informace jsou získávány ve škole. 29 % [34] odpovědí uvádí TV, 13 % [15] doma od rodičů, 15 % [17] na internetu a v 8 % [9] případů si o tom pubescenti povídají mezi sebou.

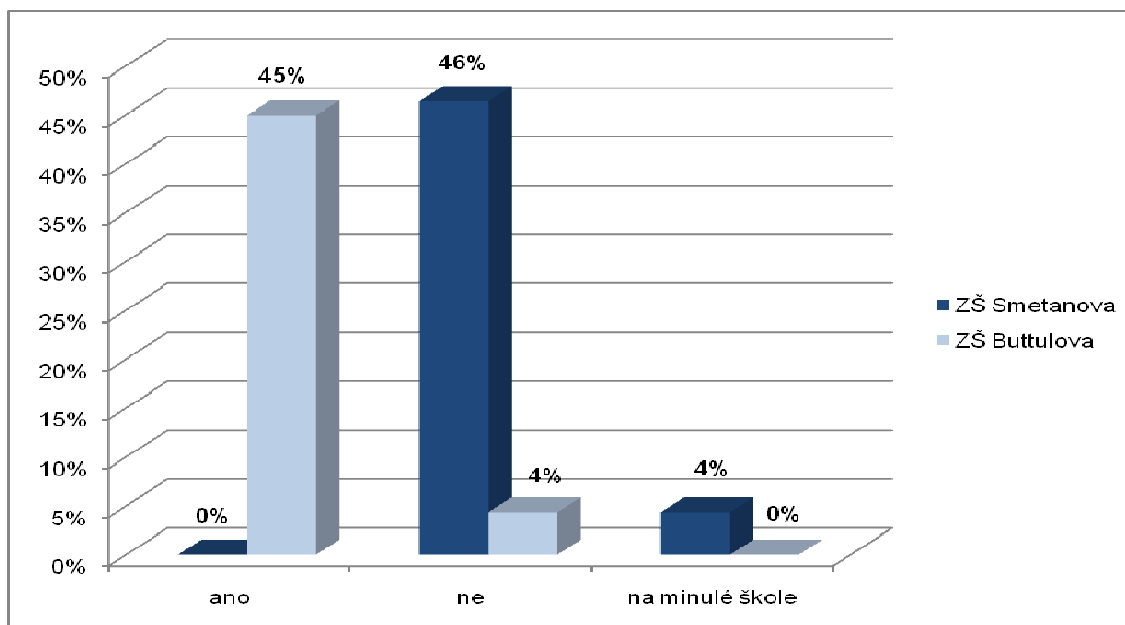
² U otázky č. 4 bylo možno volit více odpovědí, proto se počet odpovědí zvýšil.

Údaje z grafu č. 4 znázorňují rozdílné získávání informací o osobách se zrakovým postižením u chlapců ze ZŠ Buttulova a ZŠ Smetanova. Zatímco žáci ZŠ Buttulova se o této problematice nejvíce dozvídají ve škole, žáci ZŠ Smetanova nejvíce informací získávají v TV.

4.1.5 Otázka č. 5 „Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?“

Otázka č. 5 zjišťovala, zda uvedené základní školy zprostředkovávají svým žákům informace o problematice zrakového postižení.

Graf č. 5: Konání přednášek o osobách se zrakovým znevýhodněním na základních školách v Chotěboři dle pubescentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

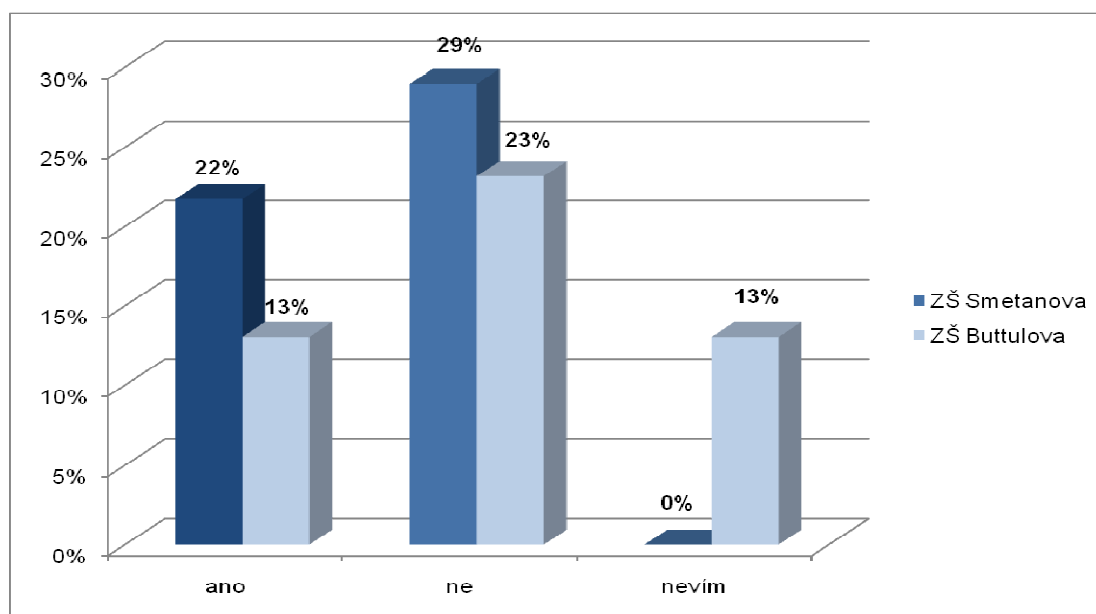
Ze 100 % [69] chlapců odpovědělo 45 % [31] ano, 50 % [35] uvedlo, že ne. 4 % [3] žáků absolvovala přednášku na minulé škole.

Graf č. 5 jasně prokazuje, že na ZŠ Buttulova proběhla přednáška o problematice zrakového postižení, zatímco ZŠ Smetanova žádnou přednášku žákům nezprostředkovala. Záporné odpovědi některých žáků ZŠ Buttulova v otázce č. 5 lze vysvětlit tím, že tyto žáci byli nejspíše v době konání přednášky nepřítomní.

4.1.6 Otázka č. 6 „Chtěli byste se o osobách se zrakovým postižením dozvědět více informací?“

Otázka č. 6 zjišťovala, zda by chlapci chtěli o osobách se zrakovým postižením získat více informací, tedy zda je tato problematika zajímavá.

Graf č. 6: Zájem pubescentů o informace o osobách se zrakovým znevýhodněním (v %)

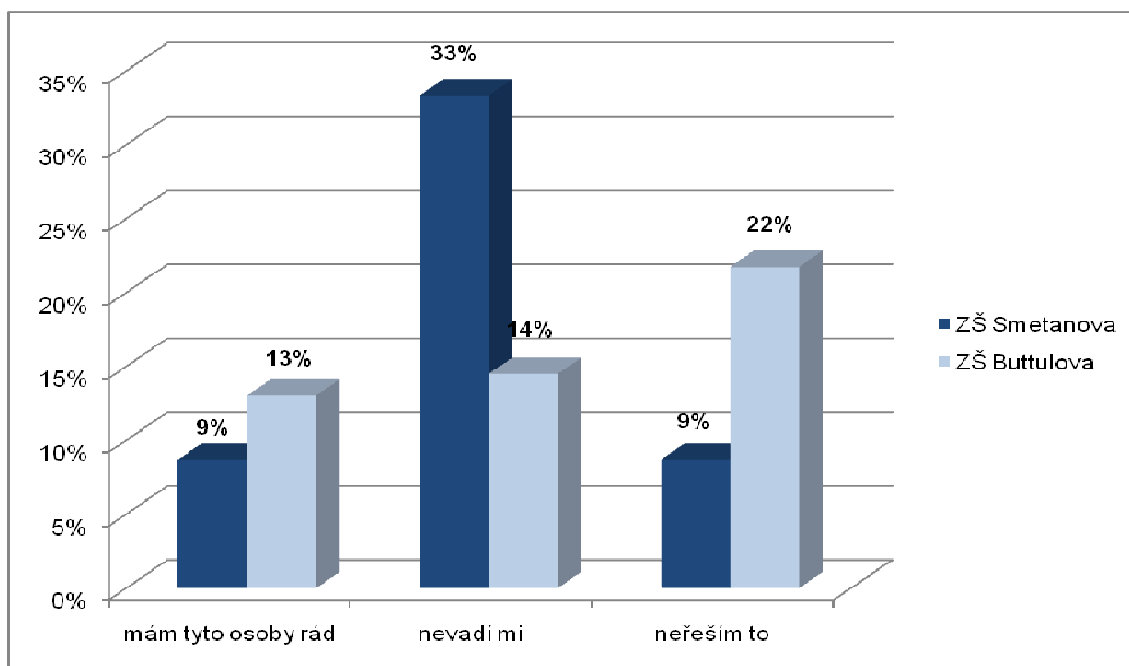
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců uvedlo 35 % [24], že by se o osobách se zrakovým postižením chtělo dozvědět více informací. 52 % [36] však uvedlo, že o další informace nemá zájem, a 13 % [9] uvedlo, že neví.

4.1.7 Otázka č. 7 „Jaký máte postoj k osobám se zrakovým postižením?“

Otázka č. 7 zjišťovala, jaké postoje zaujímají pubescentní chlapci vůči osobám se zrakovým postižením. Odpovědi v této otázce byly znázorněny pomocí různých obličejů přibližujících pocity žáků vzhledem k řešené problematice.

Graf č. 7: Postoje pubescentů k osobám se zrakovým znevýhodněním (v %)

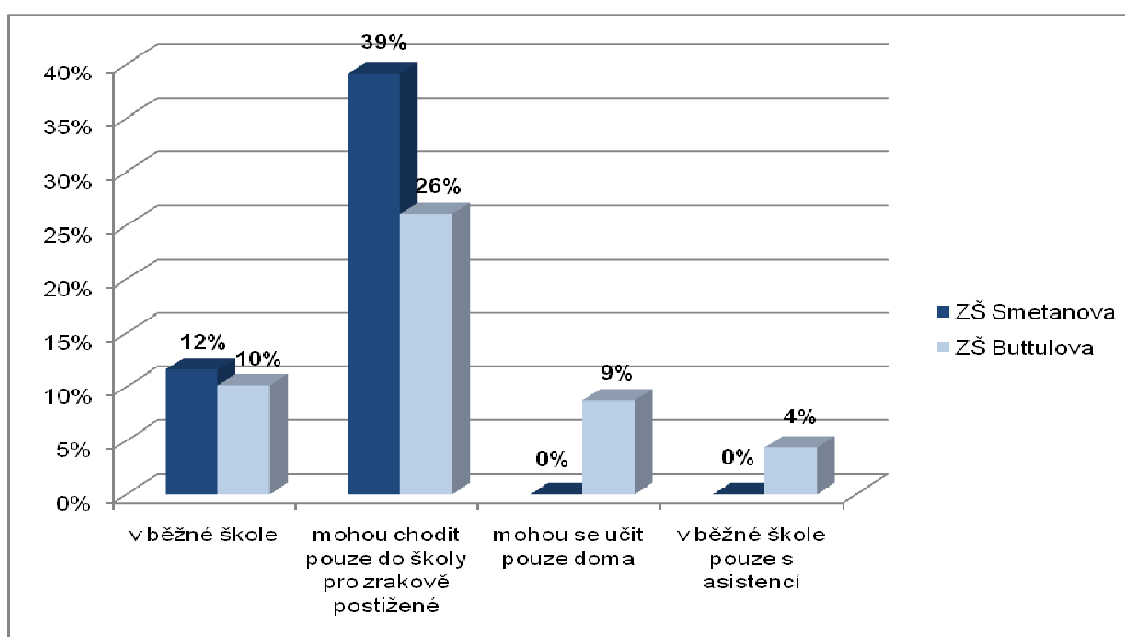
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců uvedlo 48 % [33] dotázaných, že jim osoby se zrakovým znevýhodněním nevadí. 30 % [21] dokonce tvrdí, že mají tyto osoby rádi, a 22 % [15] tyto osoby nijak neřeší. Žádný z respondentů neuvedl negativní vztah k těmto osobám.

4.1.8 Otázka č. 8 „Mohou děti se zrakovým postižením chodit do běžné školy?“

Otázka č. 8 zjišťovala, zda jsou chlapci schopni určit, jak se osoby se zrakovým postižením vzdělávají.

Graf č. 8: Možnosti vzdělávání osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

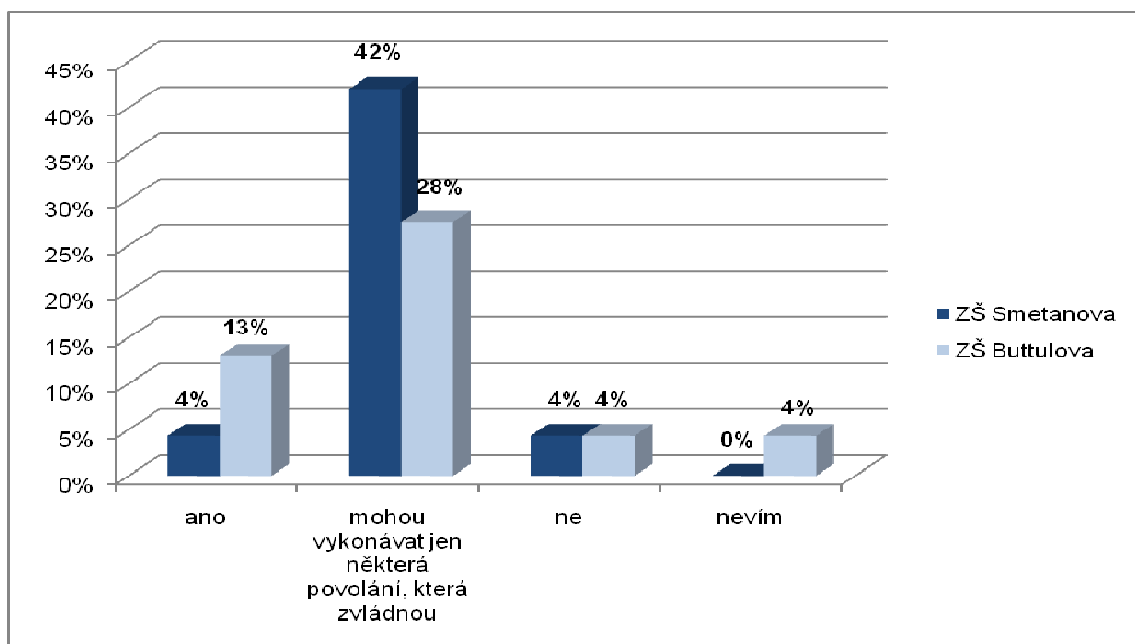
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců si 65 % [45] myslí, že osoby se zrakovým postižením se vzdělávají ve školách pro osoby se zrakovým postižením. 22 % [15] pubescentů připouští vzdělávání v běžné základní škole. Žáci ZŠ Buttulova uvádí také osobní asistenci ve školách, konkrétně 4 % [3], a mají také mírnou převahu v názorech, že osoby se zrakovým postižením se mohou vzdělávat pouze doma, tedy v 9 % [6] odpovědí.

4.1.9 Otázka č. 9 „Mohou osoby se zrakovým postižením pracovat?“

Otázka č. 9 zjišťovala, zda si pubescentní chlapci umí představit pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením.

Graf č. 9: Možnosti pracovního uplatnění osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

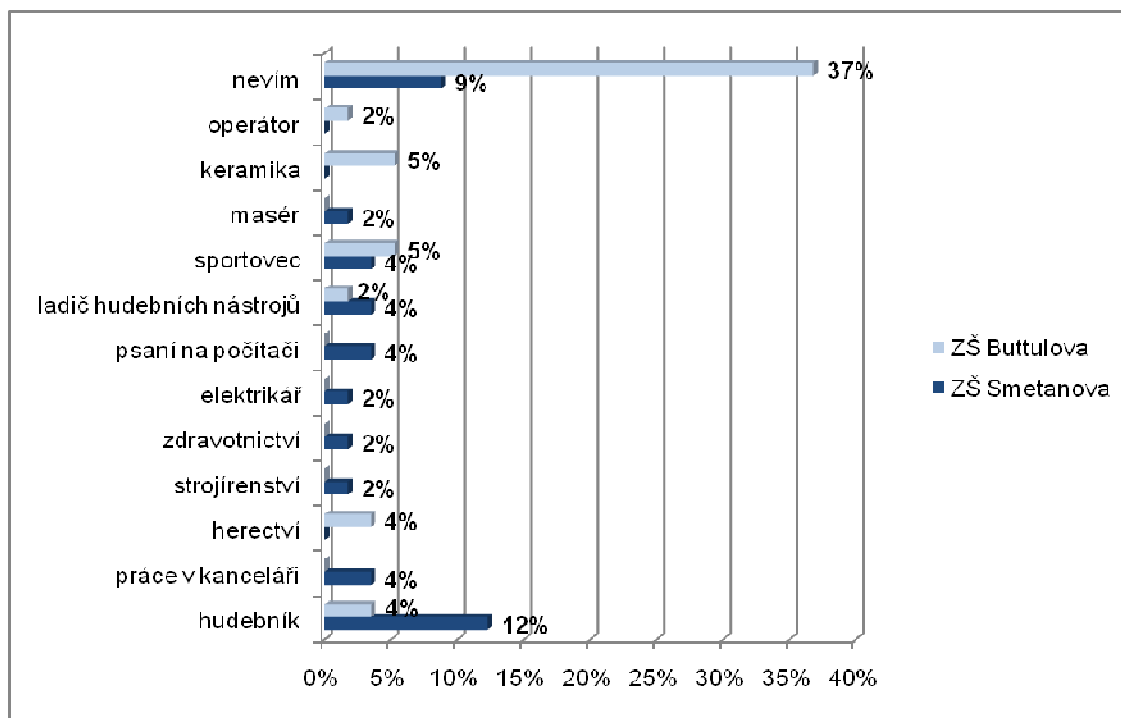
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců odpovědělo 87 % [60], že se osoby se zrakovým znevýhodněním mohou pracovně uplatnit. Z těchto 87 % uvádí 70 % [48] dotázaných, že mohou vykonávat pouze povolání, která zvládnou vzhledem ke svému znevýhodnění. 8 % [6] pubescentů se domnívá, že se tyto osoby nemohou profesně uplatnit, a 4 % [3] nejsou schopni na tuto otázku jednoznačně odpovědět.

4.1.10 Otázka č. 10 „Napadá Vás nějaké povolání, které by osoby se zrakovým postižením mohly vykonávat?“

Otázka č. 10 zjišťovala, zda jsou pubescenti schopni určit vhodné povolání, ve kterém by se osoby se zrakovým postižením mohly uplatnit. Otázka je otevřená. Někteří žáci vyjmenovali hned několik takových povolání.

Graf č. 10: Vhodná povolání pro osoby se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %) ³

Zdroj: vlastní výzkum

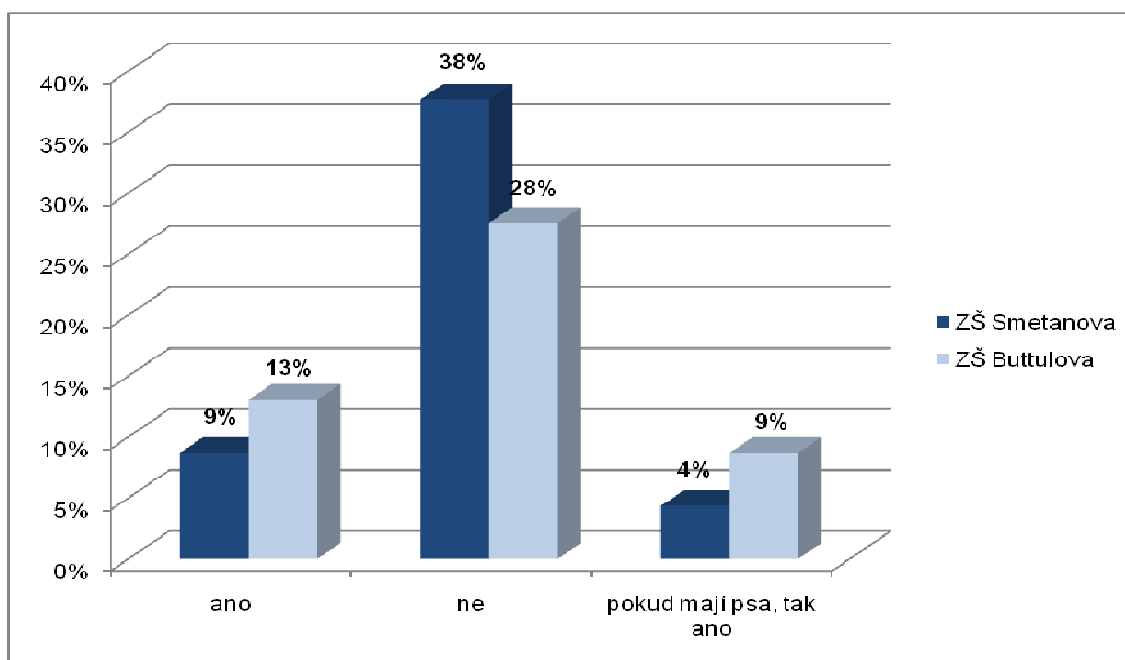
Údaje získané v otázce č. 10 ukazují, že si pubescentní chlapci dokáží představit osoby se zrakovým postižením nejčastěji jako hudebníky [16 %; 9], sportovce [9 %; 5] a ladiče hudebních nástrojů [6 %; 3]. 46 % [26] chlapců sice uznalo možné pracovní uplatnění těchto osob, ale nebyli schopni si žádné takové povolání vybavit.

³ Z důvodu větší přehlednosti Grafu č. 14 nejsou uváděny 0 % hodnoty.

4.1.11 Otázka č. 11 „Mohou osoby se zrakovým postižením žít samy v domácnosti bez pomoci druhých osob?“

Otázka č. 11 zjišťovala, zda si pubescenti myslí, že osoby se zrakovým postižením mohou být zcela soběstačné a žít samostatně v domácnosti.

Graf č. 11: Samostatnost v domácnosti u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

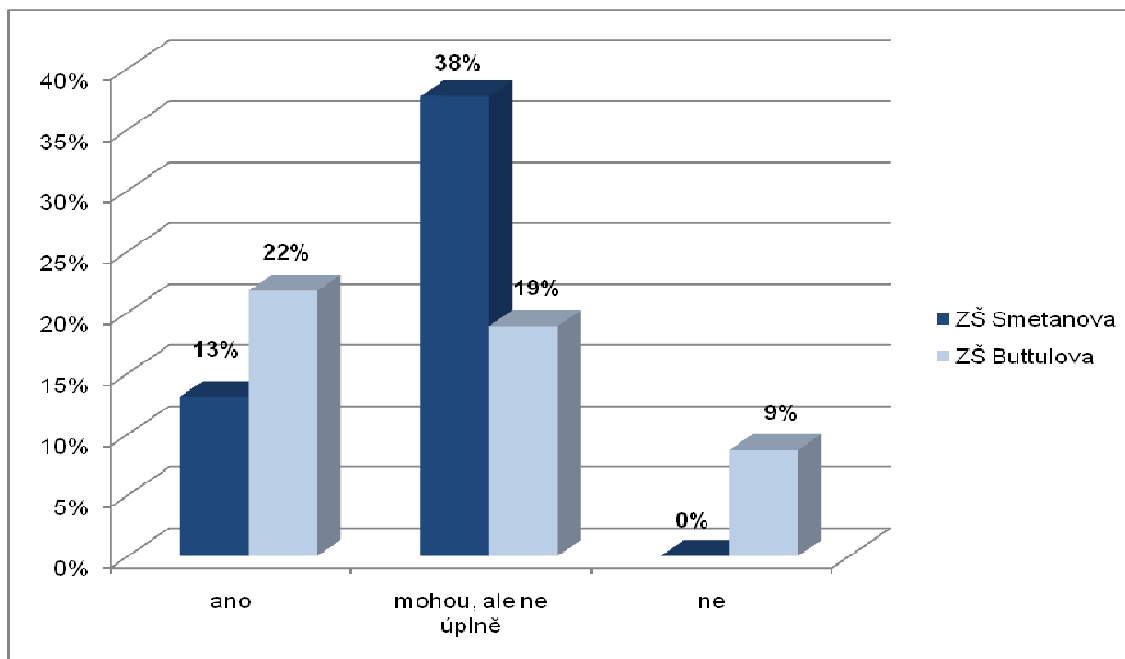
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] si 66 % [45] myslí, že osoby se zrakovým postižením nemohou v domácnosti žít samy. 13 % [9] respondentů připouští, že je to možné pouze za pomoci vodícího psa, a 22 % [15] dotázaných si myslí, že žít samostatně s tímto znevýhodněním je možné.

4.1.12 Otázka č. 12 „Mohou se osoby se zrakovým postižením zapojit do společnosti stejně jako lidé, kteří nemají zrakové postižení?“

Otázka č. 12 zjišťovala, zda si chlapci myslí, že je možné, aby se osoby se zrakovým postižením zcela zapojily do intaktní společnosti.

Graf č. 12: Začlenění osob se zrakovým znevýhodněním do společnosti dle pubescentů (v %)

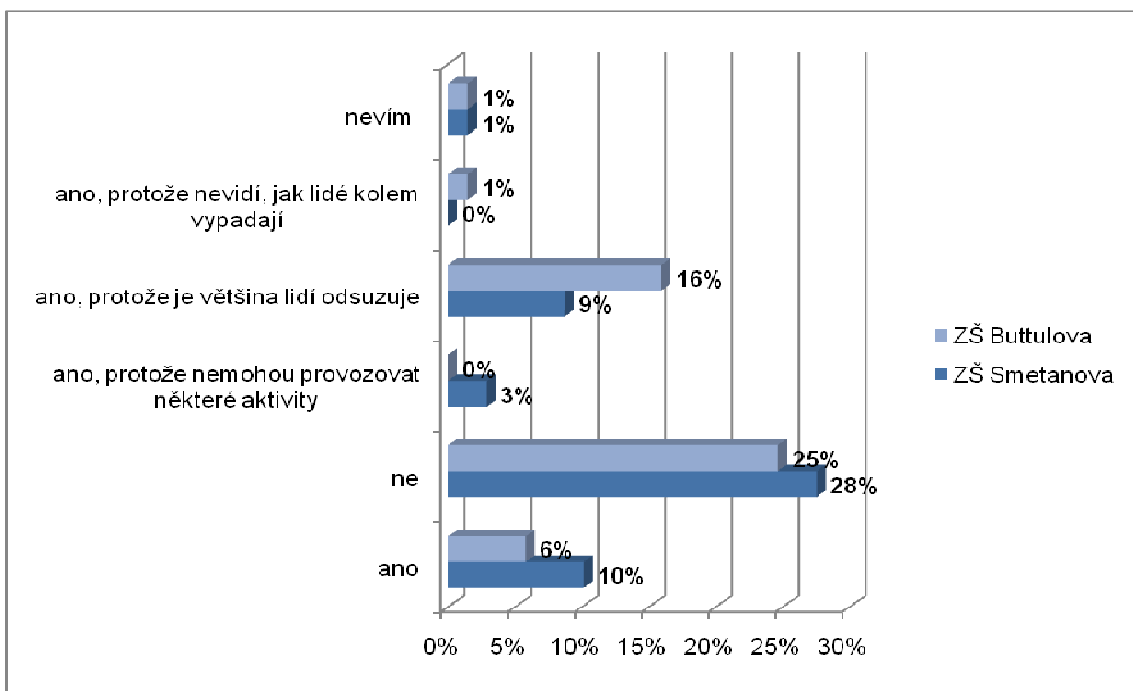
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců odpovědělo 57 % [39], že se osoby se zrakovým znevýhodněním mohou začlenit do společnosti, ale ne úplně. 35 % [24] se domnívá, že pro tyto osoby není začlenění žádný problém, a 9 % [6] si myslí, že to je zcela nemožné.

4.1.13 Otázka č. 13 „Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické najít si kamaráda?“

Otázka č. 13 zjišťovala, zda si chlapci myslí, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické se seznámit a najít si kamaráda.

Graf č. 13: Problémy v seznamování osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

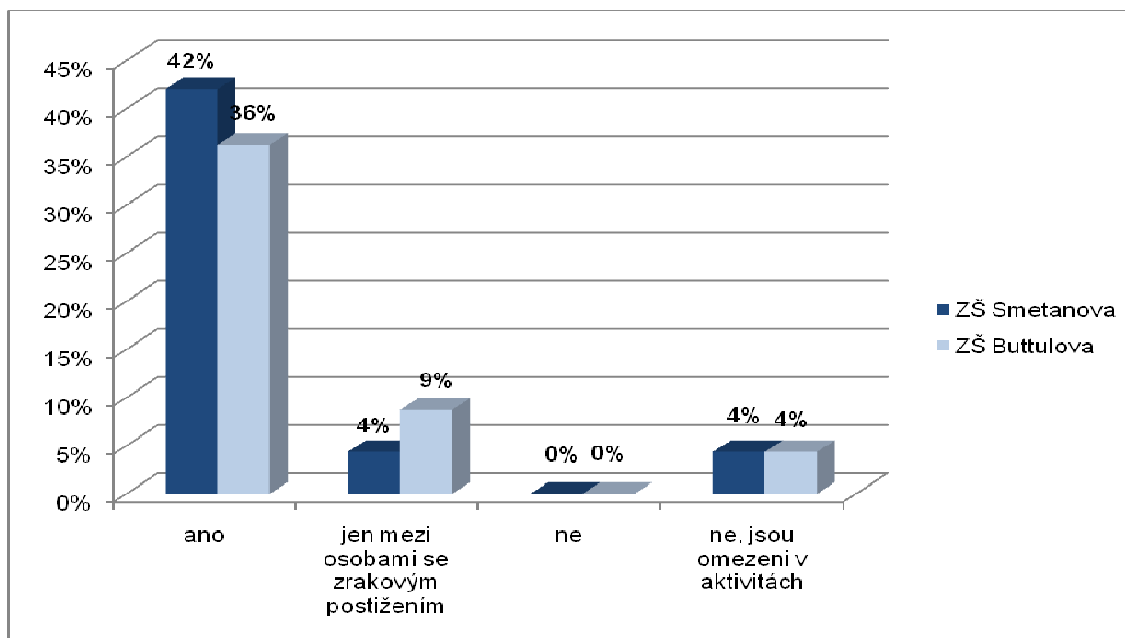
Zdroj: vlastní výzkum

Údaje z Grafu č. 13 ukazují, že zhruba polovina dotázaných pubescentů [53 %; 36] si myslí, že osoby se zrakovým postižením nemají problém si kamaráda najít. 45 % [31] respondentů však uvádí, že hledání kamaráda může být pro tyto osoby problematické. Uvádí takové důvody, jako např. že osoby se zrakovým postižením jsou lidmi odsuzovány, jsou v některých aktivitách omezeny, což je znevýhodňuje, anebo nevidí lidi kolem sebe, tudíž je pro ně seznamování složitější. 2 % [2] chlapců nejsou schopna jednoznačně odpovědět.

4.1.14 Otázka č. 14 „Myslíš si, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel?“

Otázka č. 14 zjišťovala, zda si chlapci myslí, že mohou mít osoby se zrakovým postižením svoji partu přátel.

Graf č. 14: Život v partě u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

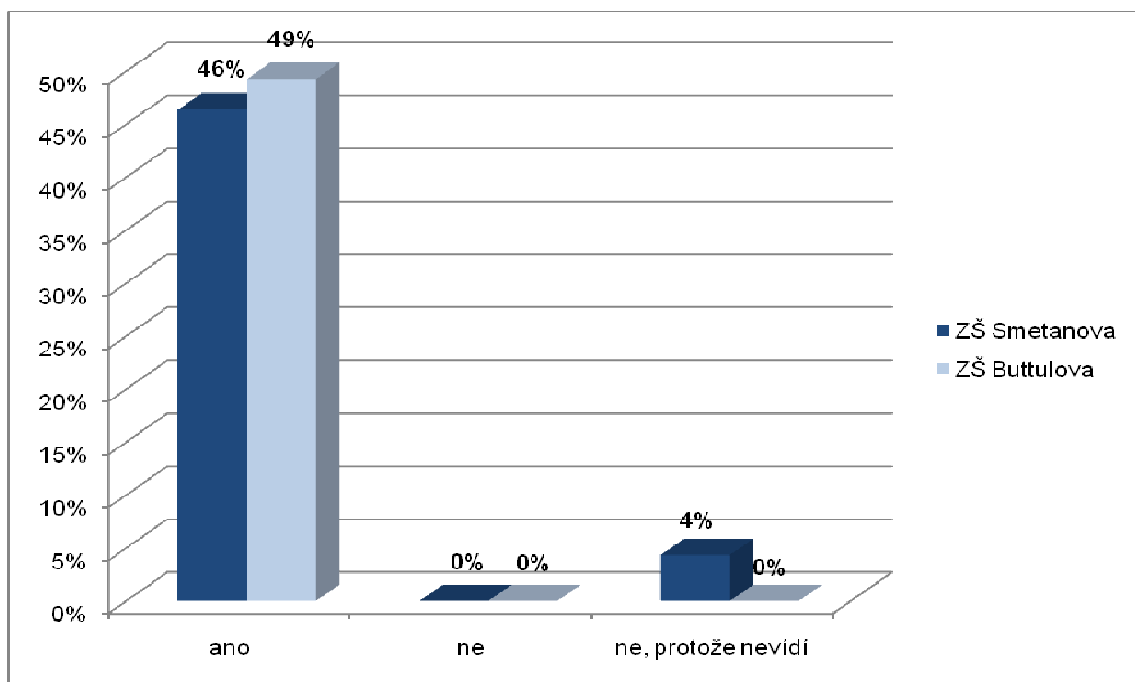
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [69] chlapců se 78 % [54] dotázaných domnívá, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel. 13 % [9] si myslí, že jen mezi osobami se stejným znevýhodněním, a 8 % [9] si myslí, že ne, protože jsou tyto osoby omezeny v různých aktivitách.

4.1.15 Otázka č. 15 „Myslíš si, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat?“

Otázka č. 15 zjišťovala, zda si pubescenti myslí, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat vzhledem ke svému znevýhodnění.

Graf č. 15: Zamilovanost u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

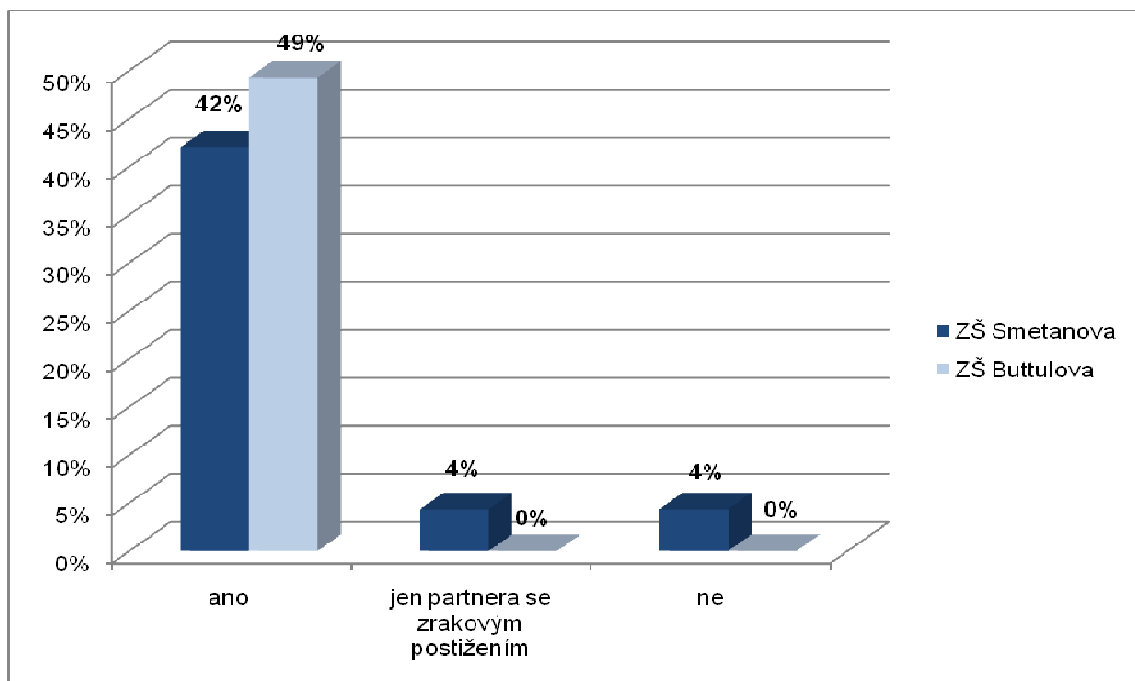
Zdroj: vlastní výzkum

Z Grafu č. 15 jednoznačně vyplývá, že osoby se zrakovým postižením se podle 95 % [66] chlapců i vzhledem ke svému znevýhodnění mohou zamilovat. Pouze malé procento respondentů [4 %; 3] uvedlo, že tyto osoby se nemohou zamilovat, protože nemohou vizuálně vnímat osoby kolem sebe.

4.1.16 Otázka č. 16 „Mohou mít osoby se zrakovým postižením partnera?“

Otázka č. 16 zjišťovala, zda podle pubescentů mohou osoby se zrakovým postižením žít v partnerském vztahu.

Graf č 16: Partnerství osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentů (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

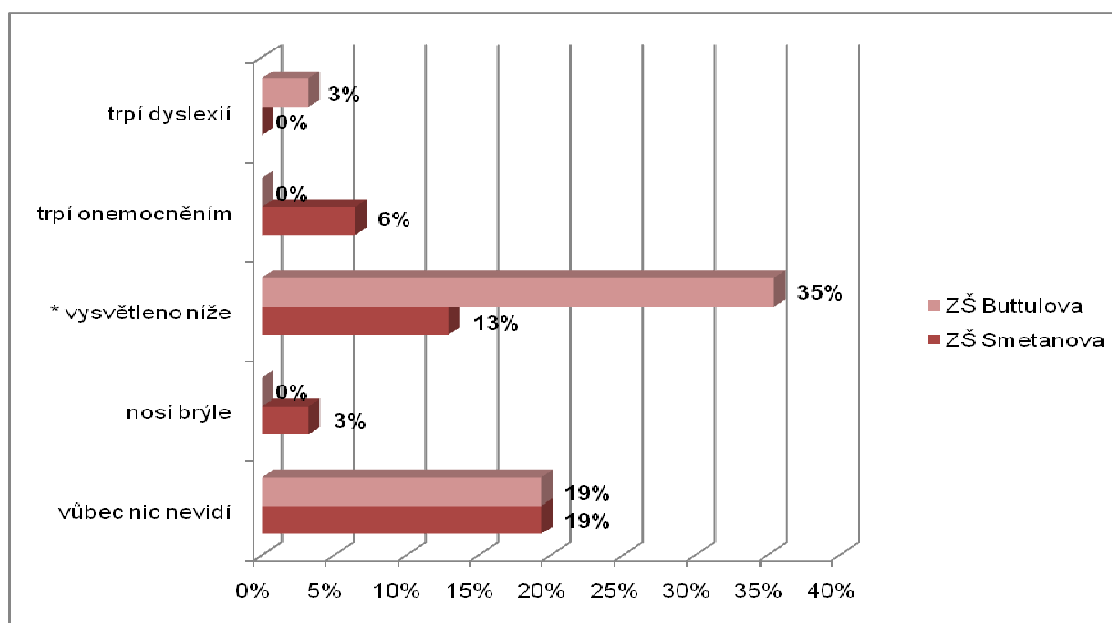
Ze 100 % [69] zvolilo ano 91 % [63] , partnertsví těchto osob pouze s lidmi se stejným znevýhodněním uvedlo 4 % [3] a stejný počet chlapců, tedy 4 % [3], se přiklonila k názoru, že partnerství v tomto případě není možné.

4.2 Vyhodnocení dívek

4.2.1 Otázka č. 1 „Kdo je osoba se zrakovým postižením?“

Otázka č. 1 zjišťovala, zda jsou děvčata schopna definovat osobu se zrakovým postižením.

Graf č. 17: Definice osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

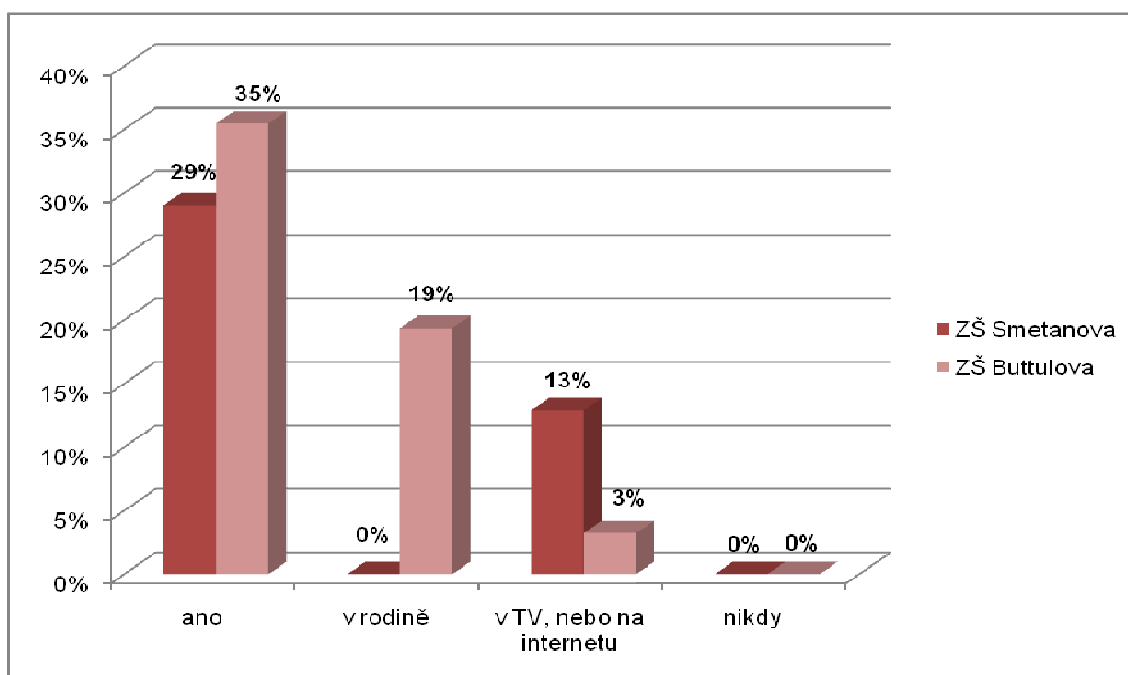
**všechny osoby s poškozením zraku, kdy jsou kvůli tomu narušeny jejich běžné každodenní činnosti a ke zlepšení jim nestačí nošení běžných brýlí*

Ze 100 % [93]dívek je 47 % [45] schopno správně definovat osobu se zrakovým znevýhodněním. 39 % [36] si myslí, že se jedná o osoby, které nejsou schopny vizuálně vnímat vůbec, 3 % [3] mezi tyto osoby řadí ty, které nosí brýle, a 6 % [6] se domnívá, že jde o onemocnění. 3 % [3] pubescentek uvedla, že se jedná o dyslexii.

4.2.2 Otázka č. 2 „Setkali jste se někdy s osobou se zrakovým postižením?“

Otázka č. 2 zjišťovala, zda se dívky v pubescentním věku někdy setkaly s osobou se zrakovým postižením.

Graf č. 18: Míra setkávání pubescentek s osobami se zrakovým znevýhodněním (v %)

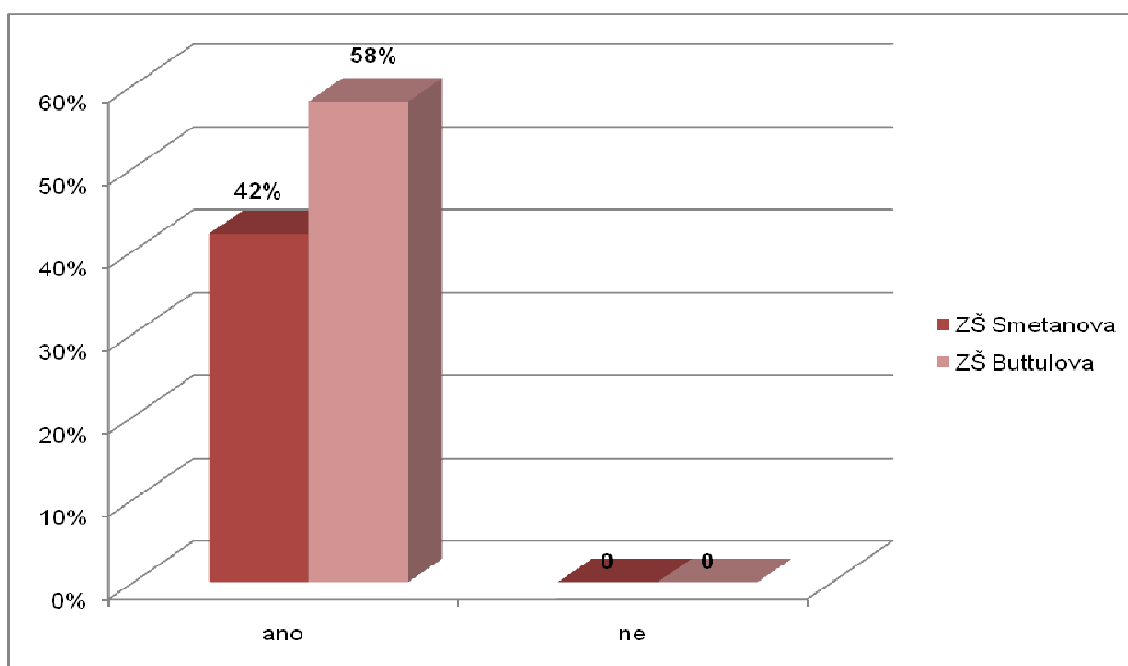
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] odpovědělo 65 % [60], že se již s osobou se zrakovým postižením setkala. 19 % [18] uvádí, že má tuto osobu v rodině, a 16 % [15] se s těmito osobami setkala pouze prostřednictvím médií.

4.2.3 Otázka č. 3 „Slyšeli jste už někdy o osobách se zrakovým postižením?“

Otázka č. 3 zjišťovala, zda pubescentky někdy o osobách se zrakovým postižením slyšely.

Graf č. 19: Míra informovanosti pubescentek o osobách se zrakovým znevýhodněním (v %)

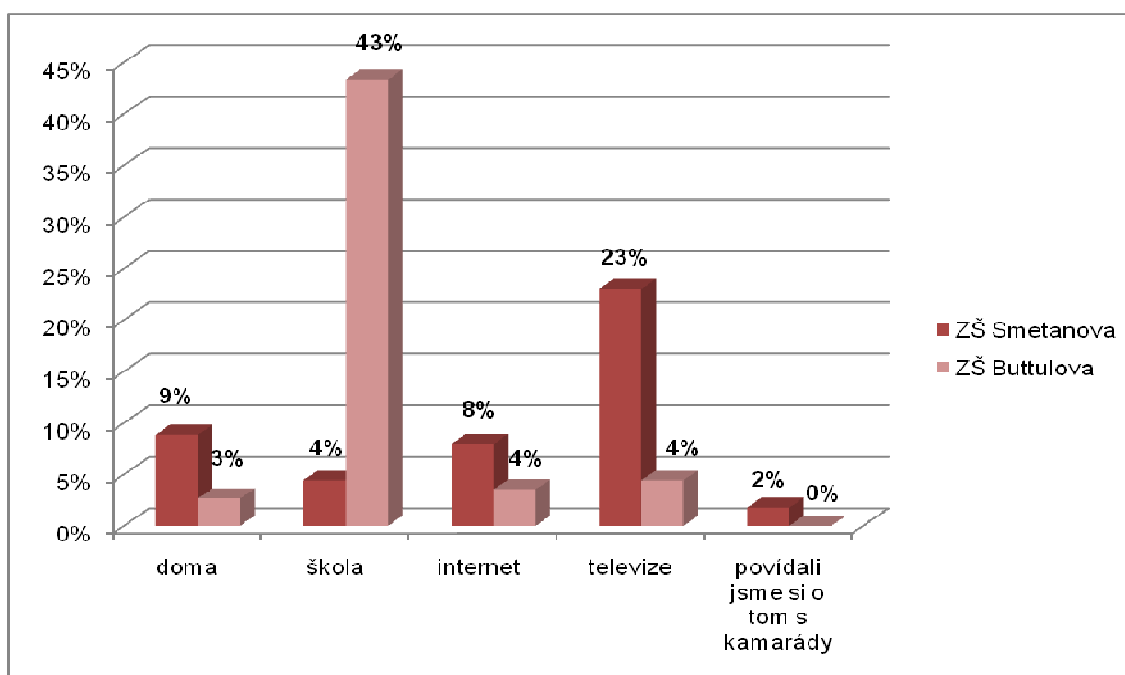
Zdroj: vlastní výzkum

Podle údajů z grafu č. 3 je jasné, že všechna děvčata již o osobách se zrakovým postižením slyšela.

4.2.4 Otázka č. 4 „Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením?“

Otázka č. 4 zjišťovala, kde pubescentky získávají informace o osobách se zrakovým postižením. U této otázky bylo možno volit více odpovědí.

Graf č. 20: Zdroje informací o osobách se zrakovým znevýhodněním u pubescentek (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [113]⁴ odpovědí bylo ve 48 % [54] uváděno, že informace jsou získávány ve škole. 27 % [31] odpovědí uvádí TV, 12 % [13] doma od rodičů, 12 % [13] na internetu a ve 2 % [2] případů si o tom pubescentní dívky povídají mezi sebou.

Údaje z grafu č. 20 znázorňují rozdílné získávání informací o osobách se zrakovým postižením u děvčat ze ZŠ Buttulova a ZŠ Smetanova. Zatímco žákyně ZŠ

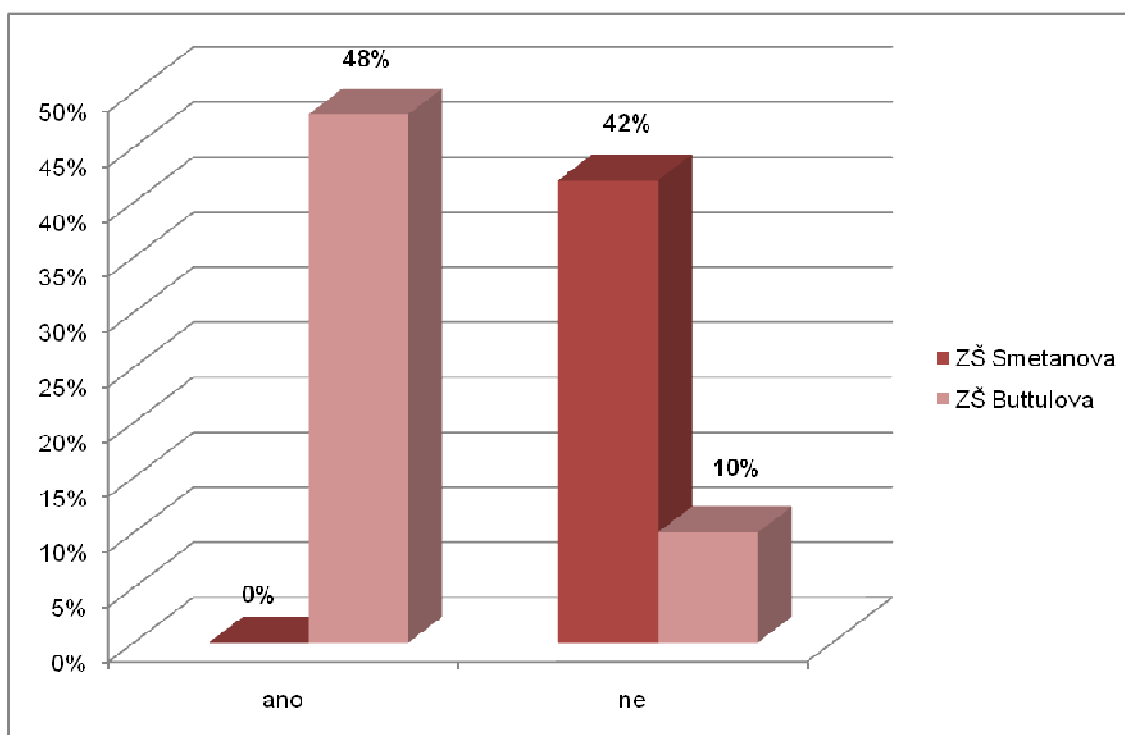
⁴ U otázky č. 4 bylo možno volit více odpovědí, proto se počet odpovědí zvýšil.

Buttulova se o této problematice nejvíce dozvídájí ve škole, žákyně ZŠ Smetanova nejvíce informací získávají v TV, stejně jako u chlapců.

4.2.5 Otázka č. 5 „Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením“?

Otázka č. 5 zjišťovala, zda uvedené základní školy zprostředkovávají svým žákům informace o problematice zrakového postižení.

Graf č. 21: Konání přednášek o osobách se zrakovým znevýhodněním na základních školách v Chotěboři dle pubescentek (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

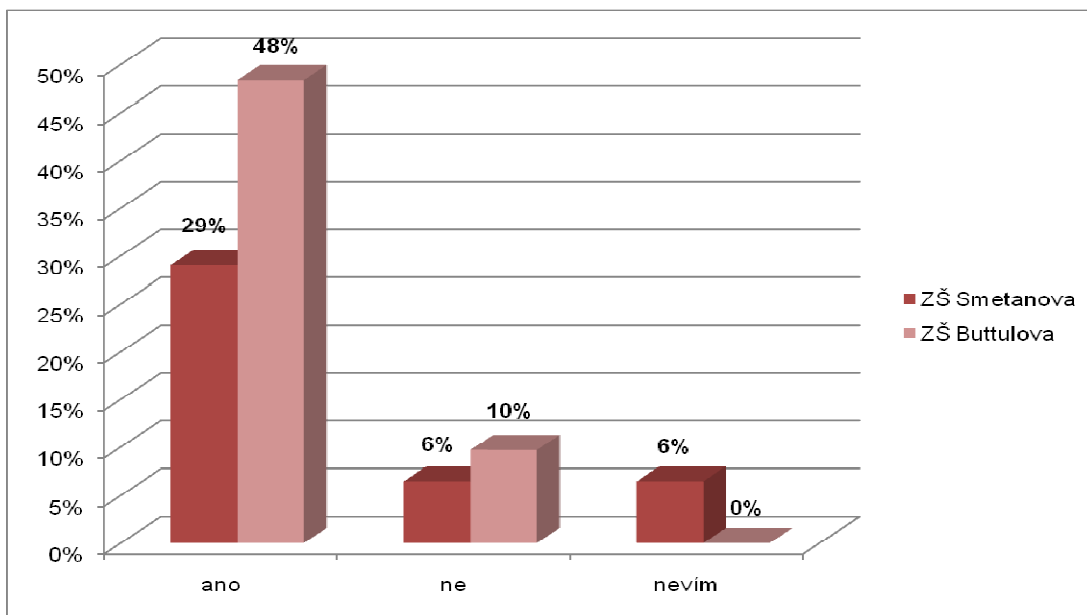
Ze 100 % [93] dívek odpovědělo 48 % [45] ano, 52 % [48] uvedlo, že ne.

Graf č. 21 stejně jako graf č. 5 jasně prokazuje, že na ZŠ Buttulova proběhla přednáška o problematice zrakového postižení, zatímco ZŠ Smetanova žádnou přednášku žákům nezprostředkovala. Záporné odpovědi některých žákyň ZŠ Buttulova v otázce č. 5 lze vysvětlit tím, že tyto žákyně byly nejspíše v době konání přednášky nepřítomny.

4.2.6 Otázka č. 6 „Chtěli byste se o osobách se zrakovým postižením dozvědět více informací?“

Otázka č. 6 zjišťovala, zda by dívky chtěly o osobách se zrakovým postižením získat více informací, tedy zda je tato problematika zajímavá.

Graf č. 22: Zájem pubescentek o informace o osobách se zrakovým znevýhodněním (v %)

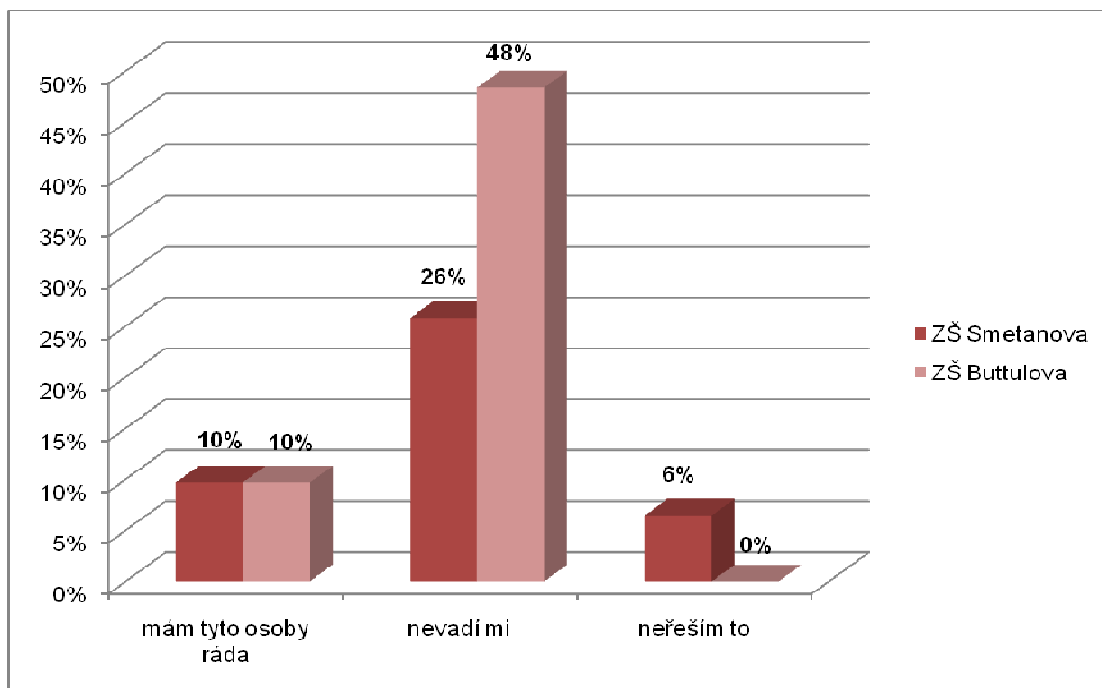
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] dívek uvedlo 77 % [72], že by se o osobách se zrakovým postižením chtělo dozvědět více informací. 16 % [15] však uvedlo, že o další informace nemá zájem, a 6 % [6] uvedlo, že neví.

4.2.7 Otázka č. 7 „Jaký máte postoj k osobám se zrakovým postižením?“

Otázka č. 7 zjišťovala, jaké postoje zaujímají pubescentní dívky k osobám se zrakovým postižením. Odpovědi v této otázce byly znázorněny pomocí různých obličejů přibližujících pocity žáků vzhledem k řešené problematice.

Graf č. 23: Postoje pubescentek k osobám se zrakovým znevýhodněním (v %)

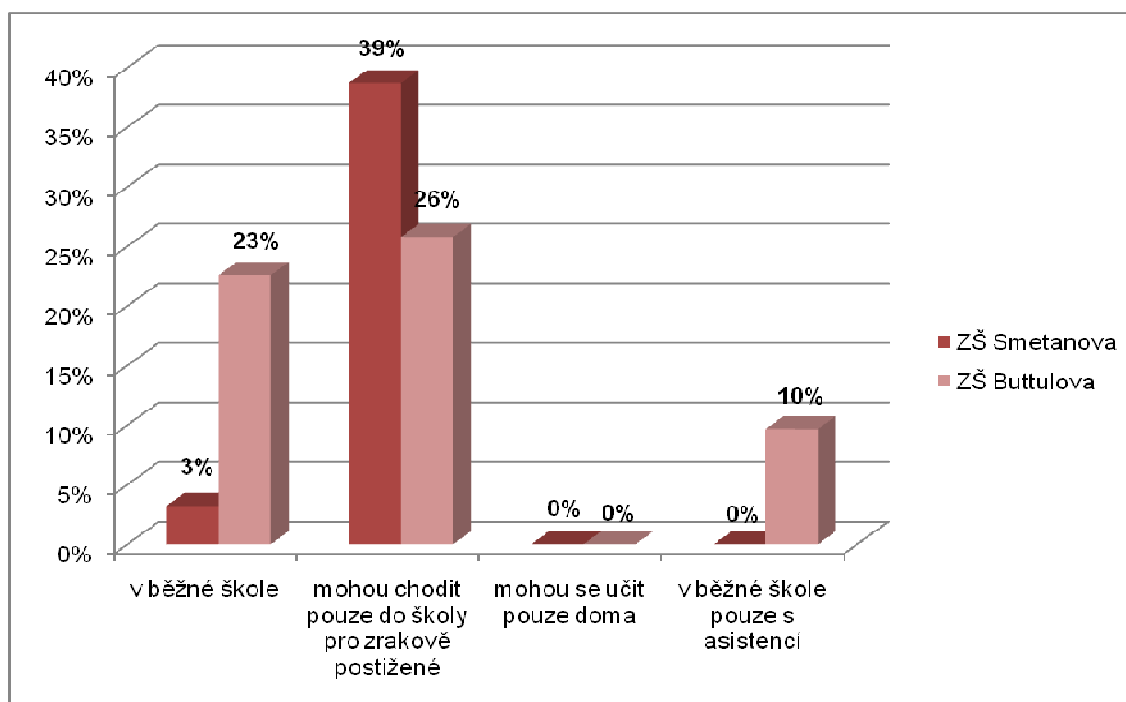
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] dívek uvedlo 74 % [69] dotázaných, že jim osoby se zrakovým znevýhodněním nevadí. 20 % [18] dokonce tvrdí, že mají tyto osoby rády, a 6 % [6] tyto osoby nijak neřeší. Žádná z respondentek neuvedla negativní vztah k těmto osobám.

4.2.8 Otázka č. 8 „Mohou děti se zrakovým postižením chodit do běžné školy?“

Otázka č. 8 zjišťovala, zda jsou děvčata schopna určit, jak se osoby se zrakovým postižením vzdělávají.

Graf č. 24: Možnosti vzdělávání osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

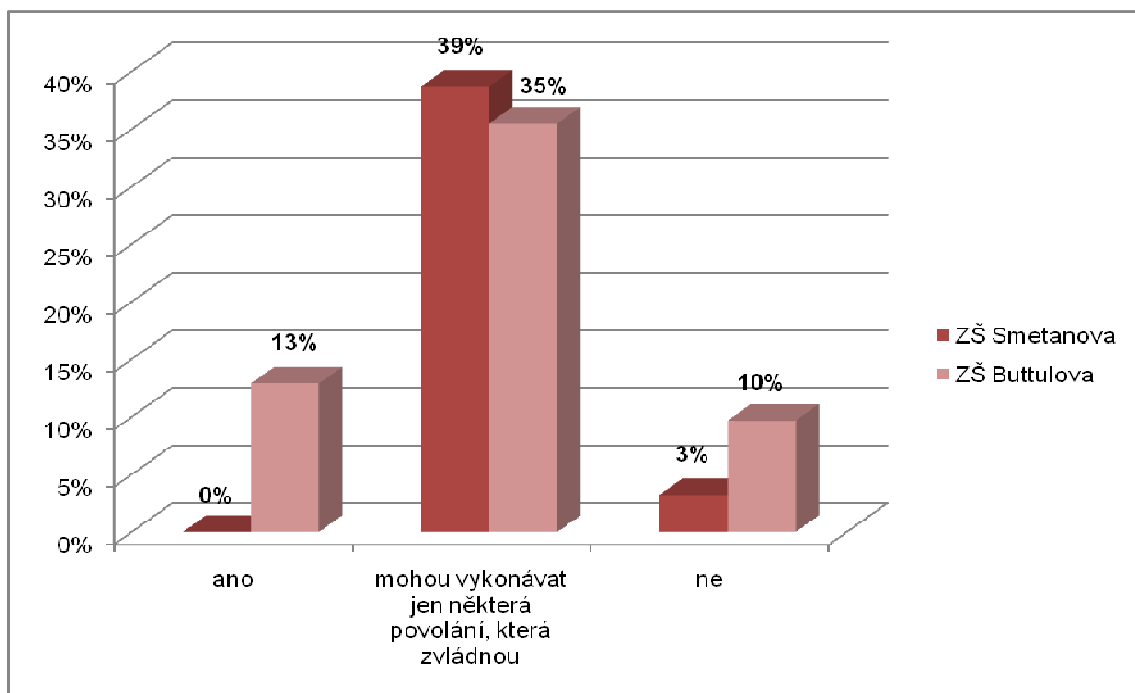
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % (93) dívek si 65 % [60] myslí, že osoby se zrakovým postižením se vzdělávají pouze ve školách pro osoby se zrakovým postižením. 26 % [24] pubescentek připouští vzdělávání v běžné základní škole. Žákyně ZŠ Buttulova uvádějí také osobní asistenci ve školách, konkrétně 10 % [9].

4.2.9 Otázka č. 9 „Mohou osoby se zrakovým postižením pracovat?“

Otázka č. 9 zjišťovala, zda si pubescentní dívky umí představit pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením.

Graf č. 25: Možnosti pracovního uplatnění osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

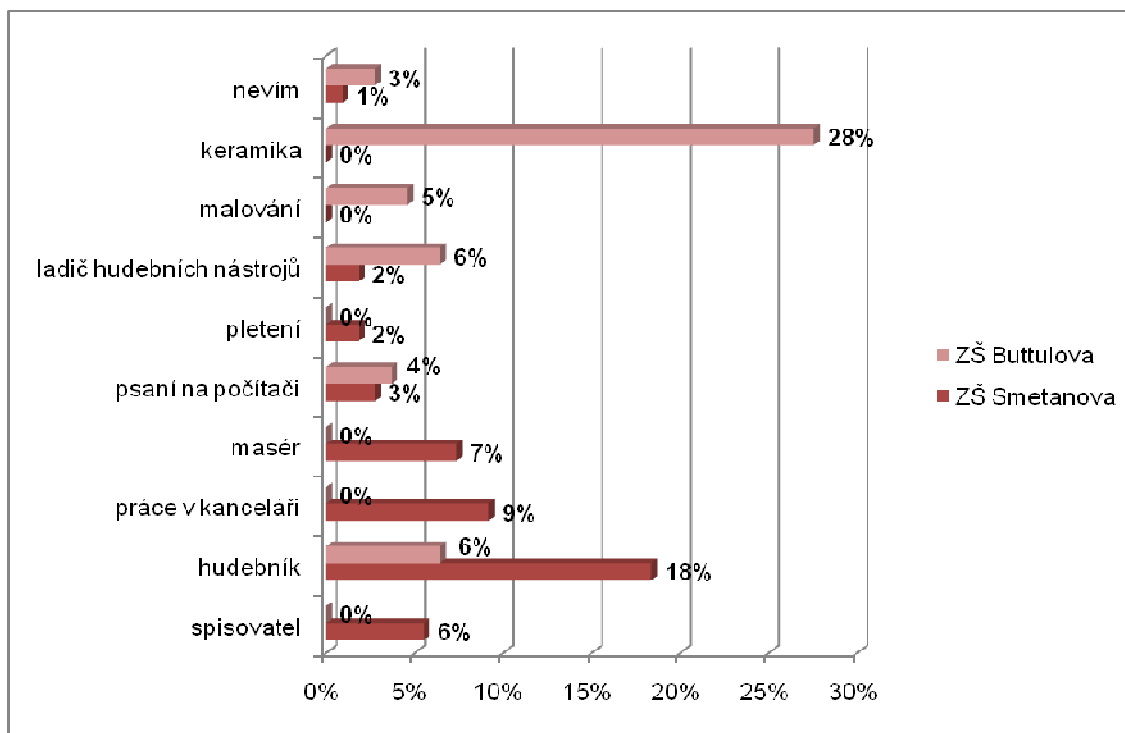
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] dívek odpovědělo 87 % [81], že se osoby se zrakovým znevýhodněním mohou pracovně uplatnit. Z těchto 87 % uvádí 74 % [69] dotázaných, že mohou vykonávat pouze povolání, která zvládnou vzhledem ke svému znevýhodnění. 13 % [12] pubescentek se domnívá, že se tyto osoby nemohou profesně uplatnit.

4.2.10 Otázka č. 10 „Napadá Vás nějaké povolání, které by osoby se zrakovým postižením mohly vykonávat?“

Otázka č. 10 zjišťovala, zda jsou pubescentky schopny určit vhodné povolání, ve kterém by se osoby se zrakovým postižením mohly uplatnit. Otázka je otevřená. Některé žákyně vyjmenovaly hned několik takových povolání.

Graf č. 26: Vhodná povolání pro osoby se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

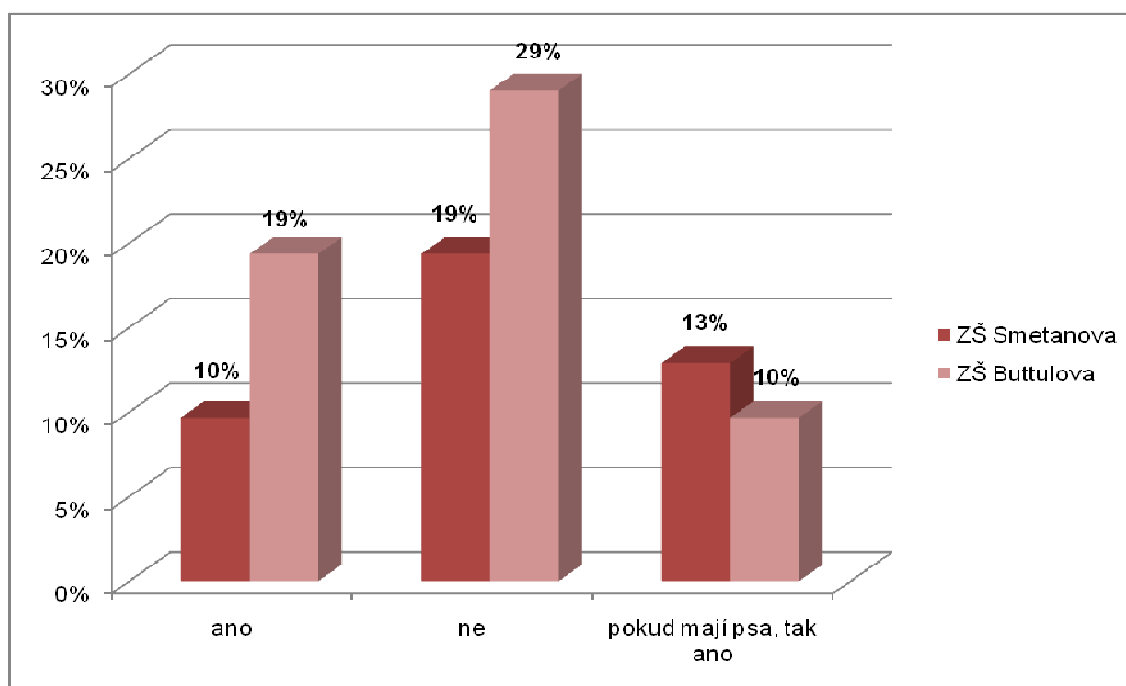
Zdroj: vlastní výzkum

Údaje získané v otázce č. 10 ukazují, že si dívky v pubescentním věku dokáží představit osoby se zrakovým postižením nejčastěji jako keramiky [28 %; 30], hudebníky [24 %; 27], pracovníky v kanceláři [9 %; 10] a ladiče hudebních nástrojů [8 %; 9]. 4 % [4] děvčat sice uznala možné pracovní uplatnění těchto osob, ale nebyla schopna si žádné takové povolání vybavit.

4.2.11 Otázka č. 11 „Mohou osoby se zrakovým postižením žít samy v domácnosti bez pomoci druhých osob?“

Otázka č. 11 zjišťovala, zda si pubescentky myslí, že osoby se zrakovým postižením mohou být zcela soběstačné a žít samostatně v domácnosti.

Graf č. 27: Samostatnost v domácnosti u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

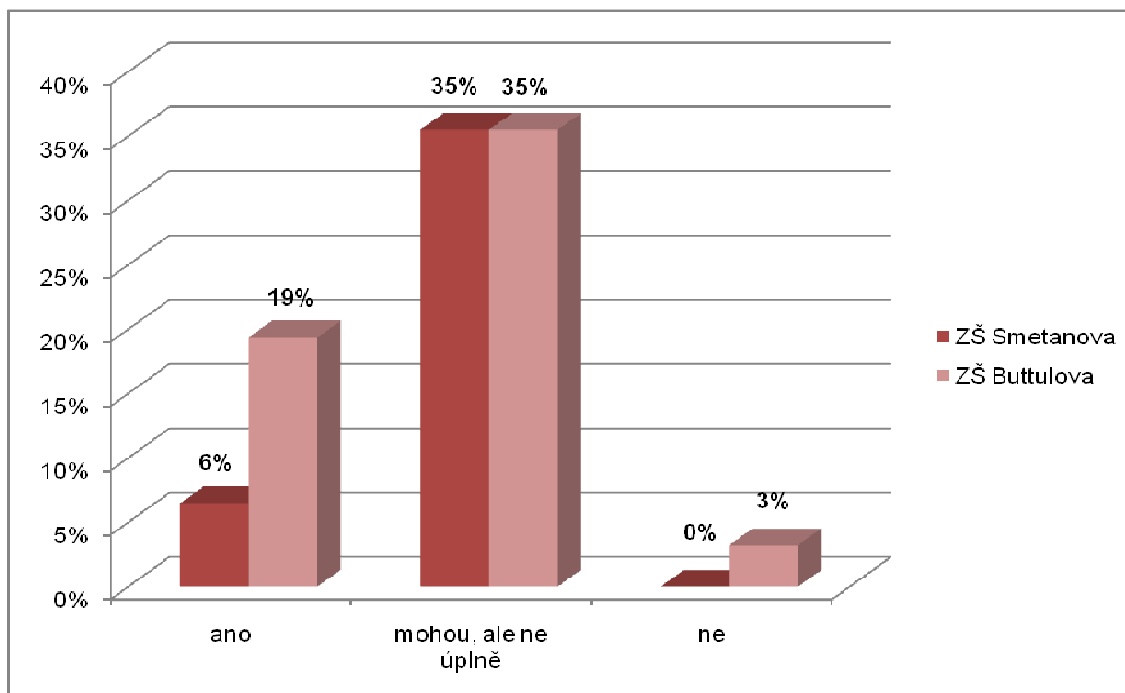
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] si 48 % [45] myslí, že osoby se zrakovým postižením nemohou v domácnosti žít samy. 23 % [21] respondentek připouští, že je to možné pouze za pomoci vodícího psa, a 29 % [27] dotázaných dívek si myslí, že žít samostatně s tímto znevýhodněním je možné bez problémů.

4.2.12 Otázka č. 12 „Mohou se osoby se zrakovým postižením zapojit do společnosti stejně jako lidé, kteří nemají zrakové postižení?“

Otázka č. 12 zjišťovala, zda si dívky myslí, že je možné, aby se osoby se zrakovým postižením zcela zapojily do intaktní společnosti.

Graf č. 28: Začlenění osob se zrakovým znevýhodněním do společnosti dle pubescentek (v %)

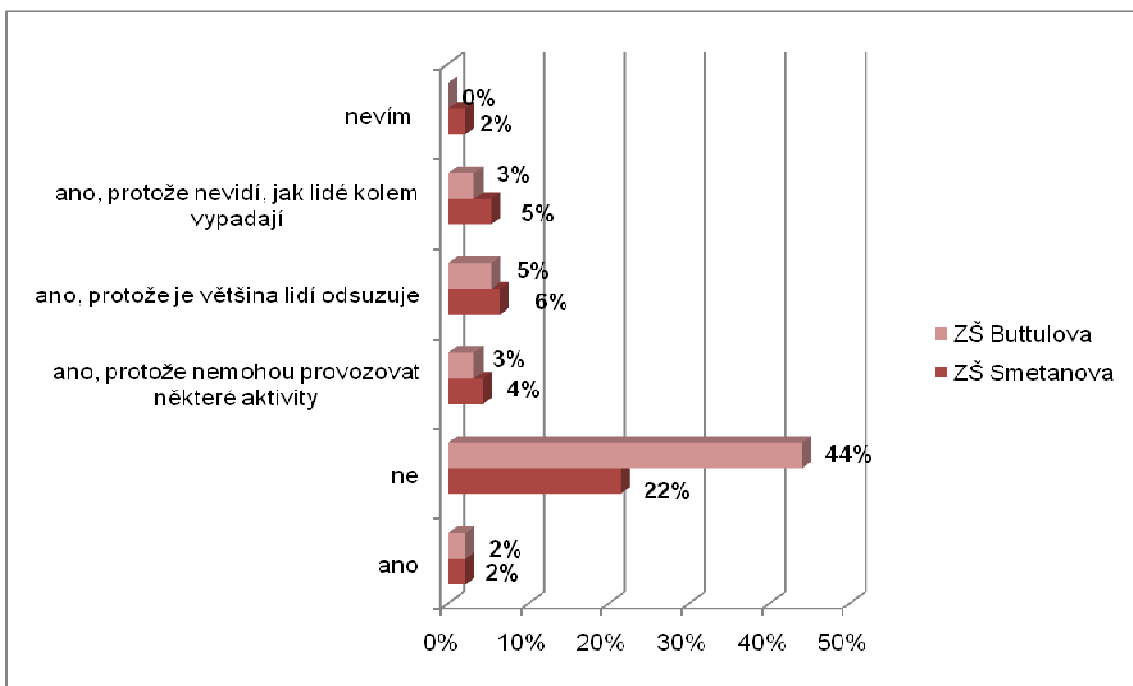
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] děvčat odpovědělo 70 % [66], že se osoby se zrakovým znevýhodněním mohou začlenit do společnosti, ale ne úplně. 25 % [24] se domnívá, že pro tyto osoby není začlenění žádný problém, a 3 % [3] si myslí, že je to nemožné.

4.2.13 Otázka č. 13 „Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické najít si kamaráda?“

Otázka č. 13 zjišťovala, zda si děvčata myslí, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické se seznámit a najít si kamaráda.

Graf č. 29: Problémy v seznamování osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

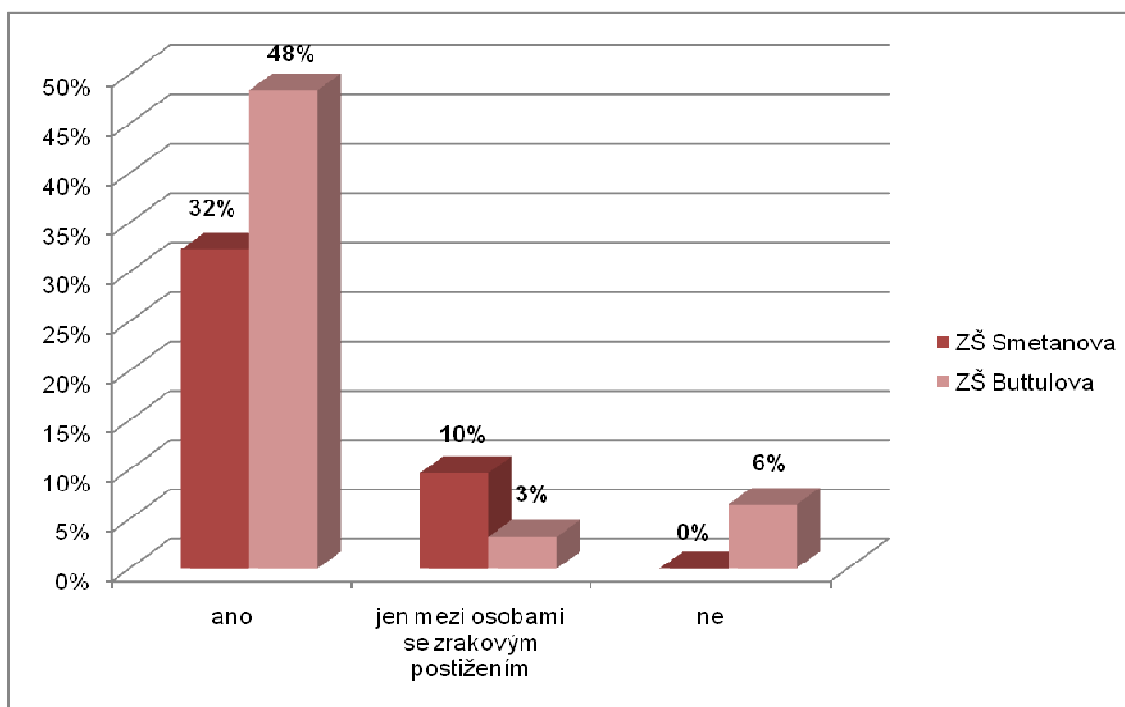
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] odpovědělo 66 % [61] děvčat, že osoby se zrakovým postižením nemají problém si kamaráda najít. 30 % [30] respondentek však uvádí, že hledání kamaráda může být pro tyto osoby problematické. Uvádí takové důvody, jako např. že osoby se zrakovým postižením jsou lidmi odsuzovány, jsou v některých aktivitách omezeny, což je znevýhodňuje, anebo nevidí lidi kolem sebe, tudíž je pro ně seznamování složitější. 2 % [2] dívek nejsou schopna jednoznačně odpovědět.

4.2.14 Otázka č. 14 „Myslíš si, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel?“

Otázka č. 14 zjišťovala, zda si děvčata myslí, že mohou mít osoby se zrakovým postižením svoji partu přátel.

Graf č. 30: Život v partě u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

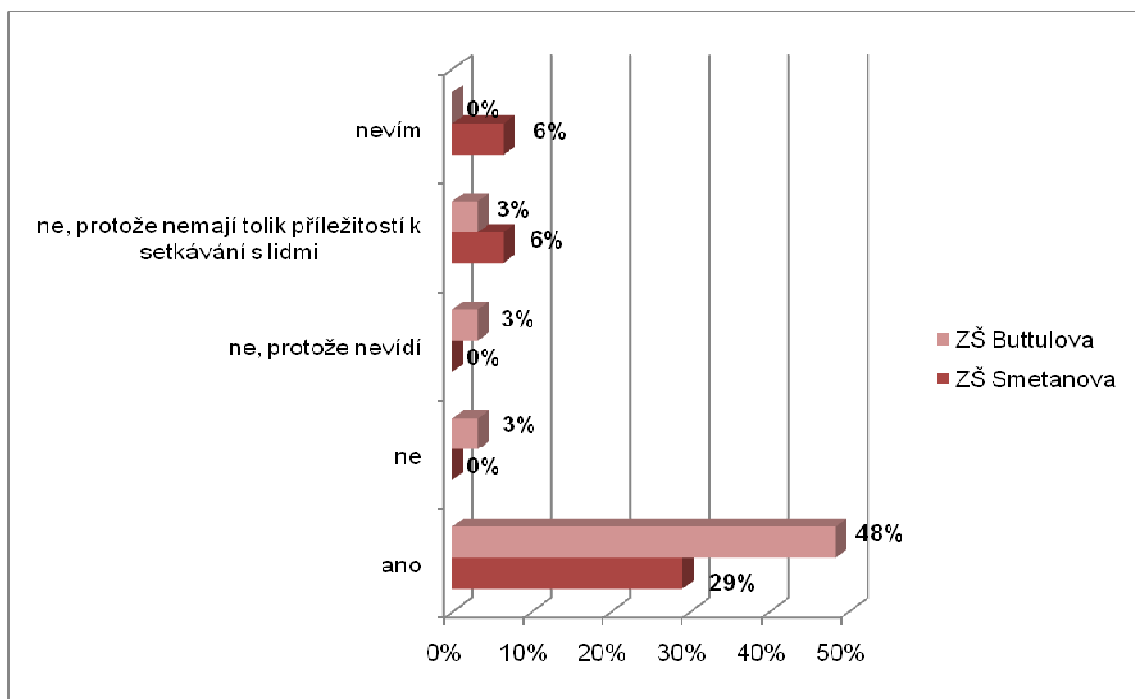
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] děvčat se 80 % [75] dotázaných domnívá, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu přátel. 13 % [12] si myslí, že jen mezi osobami se stejným znevýhodněním, a 6 % [6] si myslí, že ne, protože jsou tyto osoby omezeny v různých aktivitách.

4.2.15 Otázka č. 15 „Myslíš si, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat?“

Otázka č. 15 zjišťovala, zda si pubescentky myslí, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat vzhledem ke svému znevýhodnění.

Graf č. 31: Zamilovanost u osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

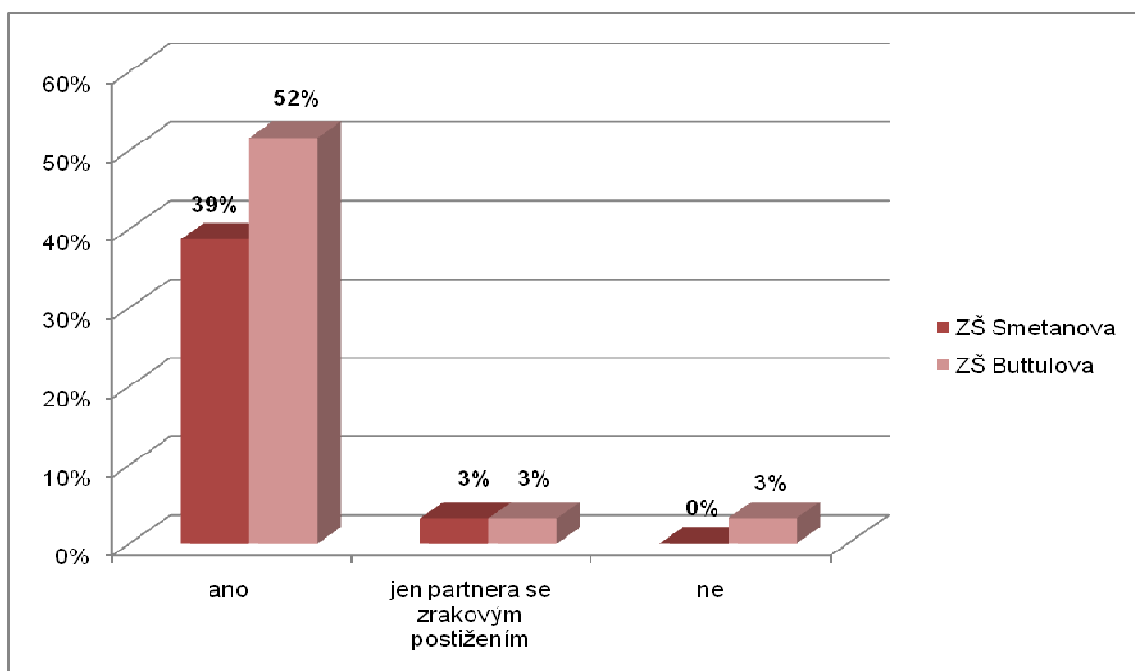
Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] respondentek, se 77 % [72] dívek se domnívá, že i vzhledem ke svému znevýhodnění se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat. 15 % [15] dívek uvedlo, že tyto osoby se nemohou zamilovat, protože nemohou např. vizuálně vnímat osoby kolem sebe a nemají tolik příležitostí k setkávání s lidmi. 6 % [6] ze ZŠ Smetanova neví.

4.2.16 Otázka č. 16 „Mohou mít osoby se zrakovým postižením partnera?“

Otázka č. 16 zjišťovala, zda podle pubescentek mohou osoby se zrakovým postižením žít v partnerském vztahu.

Graf č 32: Partnerství osob se zrakovým znevýhodněním dle pubescentek (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100 % [93] děvčat zvolilo ano 91 % [84] , partnerství těchto osob pouze s lidmi se stejným znevýhodněním uvedlo 6 % [6] a 3 % [3] děvčat se přiklonilo k názoru, že partnerství v tomto případě není možné.

5 DISKUSE

V této kapitole budou okomentovány a rozebrány otázky z dotazníku (viz Příloha č. 1) k mé bakalářské práci. V diskuzi budu dívky i chlapce posuzovat společně.

Úvodem bych se ráda pozastavila nad otázkou č. 5 – „*Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?*“ Žáci ZŠ Smetanova na tuto otázku odpověděli záporně, pouze několik z nich uvedlo konání přednášky na minulé škole, což svědčí o tom, že ZŠ Smetanova žádný vzdělávací blok na toto téma svým žákům nezprostředkovala. Naopak ZŠ Buttulova takový program podle výsledků pořádala. Několik záporných odpovědí jejich žáků lze přičítat absencím ve škole v době konání.

Vzhledem k tomuto zjištění bych ráda upozornila na případné rozdíly v odpovědích žáků v souvislosti s absolvováním školního vzdělávání na toto téma.

Schindler a Pešák definují osobu se zrakovým postižením jako osobu, u níž poškození zraku ovlivňuje její každodenní činnosti a ke zlepšení nestačí ani běžná optická korekce (33). Takto definovala tyto osoby většina dotázaných pubescentů. Mé očekávání, tedy to, že budou žáci nejčastěji označovat osoby se zrakovým postižením za osoby, které nejsou vůbec schopny vizuálně vnímat, se splnilo pouze částečně. Z výsledků však lze vyvodit, že se tento názor mezi pubescenty vyskytuje v nemalé míře. Ve výběrovém vzorku k této bakalářské práci to bylo konkrétně u 37 % dotázaných.

Prvním cílem této práce bylo *zjistit informovanost pubescentů o problematice zrakového postižení*. Při výzkumu bylo zjištěno, že všichni dotázaní pubescenti se již s osobou se zrakovým postižením setkali, což se odráží i v dalších výsledcích následujících otázek. Někteří uváděli setkání s těmito osobami pouze prostřednictvím

médií, avšak nikdo neuvedl, že by o těchto osobách nikdy neslyšel. Tento výsledek jsem očekávala vzhledem ke snadno dostupným informačním zdrojům, které má současná generace pubescentů k dispozici.

Nejvýznamnějším zdrojem informací o osobách se zrakovým postižením je pro respondenty škola. Průcha, Walterová a Mareš definují školu jako společenskou instituci pro řízenou edukaci, pověřenou vzděláváním a výchovou dětí a mládeže příslušných věkových kategorií. Plní tedy socializační, osobnostně rozvojovou, kulturní a profesionalizační funkci, připravuje děti a mládež na samostatný vstup do života občanského, osobního a pracovního (29). Dalším často uváděným zdrojem informací je televize. Méně pubescentů čerpá z internetu. Výzkum také ukazuje, že o této problematice se děti příliš nedozvídají doma od svých rodičů. Podle odpovědí respondentů je zřejmé, že o vzdělávání a debatování na toto téma mají zájem, a to především dívky. Problematika je zajímavá a chtěli by se o ní dozvědět více. Domnívám se, že tato informace je velice pozitivní a je třeba ji pro další práci s dospívajícími využít.

Pokud odpovědi na tuto otázku, tedy otázku č. 4 – „*Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením?*“, porovnáme s otázkou č. 5 - „*Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?*“ zjistíme, že skutečně korespondují. Zatímco žáci ZŠ Buttulova jednoznačně volí jako zdroj informací školu, u žáků ZŠ Smetanova vítězí televize. Vyrovnaná jsou potom procentuální zastoupení odpovědí žáků obou škol u získávání informací v rodině a z internetu. Podle výsledků žáci ZŠ Smetanova o něco více na téma dané problematiky debatují mezi sebou než žáci ZŠ Buttulova.

Hypotéza č. 1, ve které jsem předpokládala, že „*pubescenti jsou informováni o problematice zrakového postižení,*“ byla výsledky mého výzkumu potvrzena. Děti v pubescentním věku jsou informovány hned z několika zdrojů a mezi dotázanými se

nevyskytoval žádný respondent, který by o tomto znevýhodnění neměl žádnou informaci.

Jedním z klíčových pojmů této práce je názor. Hartlovi názor definují jako mínění, přesvědčení nebo soud (8). Hayesová uvádí, že postoje jsou stabilní systémy pozitivního nebo negativního hodnocení, emočních pocitů, technik jednání, týkajících se sociálních cílů (9). Podle Myerse bývá názor často zaměňován s postojem, a je nutné je rozlišovat. Zatímco názory jsou neutrálními výroky, postoje jsou citově zabarvené hodnotící prvky (23).

Otázka č. 7 – „*Jaký je Váš postoj k osobám se zrakovým postižením?*“ zjišťovala právě hodnotící postoje. K jednotlivým odpovědím byly přiřazeny obrázky tváří, které vyjadřují různé nálady (viz Příloha č. 1).

Co se týče výsledků, lze říci, že převládá očekávaná tolerance a pozitivní přístup. Pubescenti nechovají k těmto osobám žádné negativní postoje. Výsledky při porovnání obou škol i obou pohlaví jsou velmi vyrovnané.

Souhlasím však s tvrzením Slowíka, který uvádí, že ve společnosti koluje řada mýtů a předsudků, které komplikují postavení zrakově znevýhodněných osob a vytvářejí zábrany při setkávání s ostatními lidmi. Přirozené vztahy mezi osobami s postižením a intaktní společností se nejsnadněji vytvářejí v období dětství a dospívání. Současná školská legislativa proto upřednostňuje možnost vzdělávání zrakově postižených dětí v běžných školách před vzděláváním ve speciálních školách, které může vést k segregaci (35).

Více než polovina dotázaných se domnívá, že zrakově znevýhodněné děti mohou navštěvovat pouze školu pro zrakově postižené. Lze usoudit, že nemají ve svém okolí zkušenosti se školskou integrací, ke které se přiklonilo pouze 24 % respondentů. Patrný je ale rozdíl v odpovědích v závislosti na navštěvované ZŠ. Žáci ZŠ Buttulova mají vyšší povědomí o integraci dětí do běžných škol a o osobní asistenci ve školách

než žáci ZŠ Smetanova. Častěji však žáci ZŠ Buttulova uvádějí, že se děti s tímto znevýhodněním mohou vzdělávat pouze doma.

Cílem č. 2 v mé práci bylo *zjistit, jak pubescenti vidí profesní uplatnění osob se zrakovým postižením.*

Období pubescence se týká velice důležité rozhodnutí, a to volba povolání. Podle Vágnerové dávají dospívající přednost atraktivním oborům a příliš se nezamýšlí nad finančním ohodnocením (41). Pracovní uplatnění je nejlepší způsob seberealizace a integrace do společnosti (34). Dle mínění pubescentů se osoby se zrakovým postižením mohou na pracovní trh zařadit také a vykonávat povolání vhodná vzhledem ke svému znevýhodnění. Pouze malá část vzorku se domnívá, že pracovat s tímto postižením není možné, 3 chlapci nebyli schopni odpovědět jednoznačně a zvolili odpověď *nevím*.

Nejčastějšími návrhy na povolání pro osoby se zrakovým postižením byly hudebník, kterého volili nejvíce žáci ZŠ Smetanova. U žáků ZŠ Buttulova převažoval keramik. Celkově byli pubescenti schopni vymyslet širokou škálu možných povolání. Velmi typickou profesí maséra však například uváděli pouze žáci ZŠ Smetanova, zmíněný keramik nebo telefonní operátor byl zase volen pouze žáky ZŠ Buttulova. Velká část respondentů sice uvedla možnost pracovního uplatnění, ale nebyla schopna si žádné možné povolání vybavit. Několik málo pubescentů zvolilo takové obory jako strojírenství nebo elektrotechnika. Domnívám se, že tito respondenti nebyli příliš schopni si vybavit přijatelnější návrhy a nedovedli si danou situaci opravdu představit.

Rozdíl v návrzích možných povolání byl také vzhledem k pohlaví. Chlapci volili nejčastěji hudebníka, sportovce a ladiče hudebních nástrojů. Ze 100 % [69] chlapců 46 % [21] potvrdilo možnost profesního uplatnění, ale nebylo schopno nějaké povolání navrhnout. U dívek to byly 4 % [4], která nenapadlo žádné vhodné povolání. Jinak uváděly nejčastěji hudebníka, keramika a pracovníka v kanceláři.

Stanovená hypotéza č. 2, tedy, že „*osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou pracovně uplatnit,*“ se jednoznačně potvrdila. Pubescenti nejen že

tuto možnost pro zrakově znevýhodněné osoby proklamují, ale dokonce uvádí širokou škálu možných povolání pro tyto osoby.

Posledním cílem mé bakalářské práce bylo *zjistit, jak pubescenti nahlíží na život osob se zrakovým postižením ve společnosti a na budování vztahů těchto osob.*

V rámci kapitoly 1. Současný stav jsem se také krátce věnovala pojmu inkluze. Tento trend se ve společnosti stále častěji projevuje a podle Slowíka jsou to právě různá drobná opatření (zvukový výstup na semaforech atd.), která inkluzi podporují a umožňují zrakově znevýhodněným žít samostatným a nezávislým životem (35). Domnívám se, že v dnešní době je skutečně možné využít rozmanitých druhů kompenzačních pomůcek a nelehký úděl zdravotního postižení tak alespoň zmírnit. Podle výsledků výzkumu si však pubescenti stále myslí, že naprosto samostatný život osob se zrakovým postižením není možný. Mírnou převahu v tomto názoru měli chlapci a vzhledem k navštěvované ZŠ to byli žáci ZŠ Smetanova. Pubescenti nezávislost připouští pouze u vlastníků vodicího psa. Názor pro samostatné hospodaření v domácnosti však není úplně bez podpory. Uvedla jej čtvrtina dotázaných.

Současně se pubescenti přiklání k tomu, že se osoby se zrakovým postižením mohou do společnosti zařadit pouze částečně. Třetina respondentů sice podpořila myšlenku dosažení nejvyššího stupně socializace, ale stále je vyšší převaha tendencí osoby se znevýhodněním v rámci společenského života odlišovat. Hypotéza č. 3, tedy že *„osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou zcela začlenit do společnosti,*“ byla vyvrácena.

Parta kamarádů je pro člověka v období pubescence jednou z nejdůležitějších. Vliv vrstevníků je v této fázi života mnohem větší než vliv rodiny. Pubescent se řídí směrem své skupiny a mnohdy je schopen pro své členství či dobré postavení v partě udělat cokoliv (41). Podle respondentů není pro osoby se zrakovým postižením problematické si kamaráda najít, uvádí dokonce, že osoby se zrakovým postižením mohou udržovat vztahy v partě. Výsledky mé očekávání nesplnily. Domnívala jsem se,

že žáci budou více tyto osoby separovat, avšak je zřejmé, že spousta z nich by si takto znevýhodněného člověka dovedla představit v partě vidících lidí.

Několik žáků uvedlo mnohé důvody pro ztížené seznamování a udržování vztahů s kamarády. S ohledem na údaje získané z předchozích otázek týkajících se začleňování je patrné, že žáci si uvědomují omezení, která s sebou zrakové postižení přináší vzhledem k sociální integraci, ale zároveň vykazují svými názory toleranci a kladný postoj k přátelení se s těmito osobami.

V období pubescence přichází také první lásky. Říčan uvádí, že první láska bývá zpravidla platonická a náhlá. Dospívající milují spíše očima než tělem. Dávají přednost atraktivitě a kráse. V tomto věku se málokdy vytváří pevný partnerský vztah (32). Mé očekávání se opět nesplnilo vzhledem k výsledkům. Domnívala jsem se, že pubescenti budou mít větší tendence k povrchnímu hodnocení druhých a toto budou aplikovat také na partnerství a zamilovanost v případě osob se zrakovým postižením.

Získané údaje jsou však velice příznivé a naznačují, že pubescenti v této problematice nejsou vzhledem k osobám se zrakovým znevýhodněním kritičtí a přijímají je i jako lidi, kteří mohou žít plnohodnotný život.

6 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá zjišťováním názorů pubescentní mládeže na osoby se zrakovým znevýhodněním. Cílem práce bylo zjistit, zda jsou pubescenti o této problematice informováni, zda si umí představit profesní uplatnění těchto osob a jaký mají pohled na osobu se zrakovým postižením ve společnosti.

Výzkum byl proveden kvantitativní metodou pomocí dotazníkového šetření mezi pubescenty z města Chotěboř. V tomto městě se nachází dvě základní školy, na kterých bylo šetření prováděno. Výzkumný vzorek tvořilo 162 respondentů.

Z důvodu kvantitativního dotazování jsem stanovila 3 hypotézy.

Hypotéza 1: *Pubescenti jsou informováni o problematice zrakového postižení.* Tato hypotéza se v mém výzkumu potvrdila. Z výsledků vyplývá, že chotěbořské děti jsou o problematice zrakového postižení informovány, a to především ve škole a v televizi. Na ZŠ Buttulova byla dokonce podle žáků pořádána přednáška na toto téma. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by se s osobou se zrakovým znevýhodněním nesetkal. Většinu respondentů, a to především dívek, tato oblast zajímá a chtěli by se o ní dozvědět více.

Hypotéza 2: *Osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou pracovně uplatnit.* Tato hypotéza se opět potvrdila. Pubescenti uznávají možnost těchto osob uplatnit se na trhu práce, a dokonce si je umí představit nejčastěji jako hudebníky, pracovníky v kancelářích, ladiče hudebních nástrojů, keramiky nebo sportovce. Co se týče vzdělávání, pubescentní žáci se nejčastěji domnívají, že se osoby se zrakovým postižením mohou vzdělávat pouze ve školách pro zrakově postižené.

Hypotéza 3: *Osoby se zrakovým postižením se podle pubescentů mohou zcela zařadit do společnosti.* Tato hypotéza byla vyvrácena. Ačkoliv pubescenti uvádí, že tyto osoby nemají problém se seznamovat a najít si kamaráda či partu přátel, domnívají se, že do společnosti se vzhledem ke svému znevýhodnění zcela zařadit nemohou. Respondenti zároveň uvádí, že samostatný život těchto osob v domácnosti je možný pouze za přítomnosti a asistence vodícího psa.

Celkové postoje dospívajících vůči osobám se zrakovým postižením jsou velice tolerantní. Podle výsledků si pubescenti umí tyto osoby představit jako své kamarády a berou je jako osoby žijící plnohodnotný život. Pubescenti souhlasí s tím, že se osoby s tímto postižením mohou zamilovat a žít partnerský život nejen s lidmi se stejným znevýhodněním.

Výzkum prokázal skutečně pozitivní názory pubescentů z Chotěboře na tyto osoby. Domnívám se však, že další vzdělávání je stále na místě, a to především v oblasti správného jednání a komunikování s těmito lidmi.

Vyzkoumané údaje mohou být podnětem k přípravě dalšího vzdělávání žáků v tomto směru, které je velmi důležité pro budování tolerance k těmto osobám a přispívá k harmonizaci společného soužití.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ČAJKA, Kornel. *Úvod do pedagogiky zrakovo postihnutých*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2007. ISBN 978-80-8084-245-1.
2. ČÁKIOVÁ, Júlie. O čem je to dospívání? In: *NICM* [online]. 2010 – 06 – 18. [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/o-cm-je-to-dospivani>
3. ČSN ISO 690. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011. Třídící znak 01 0197.
4. DĚDINA. Úvodní strana. *Dedina.cz* [online]. © 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.dedina.cz/index.html>
5. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. ISBN: 978-80-7387-014-0.
6. HAMADOVÁ, Petra. Edukace, předprofesní a profesní příprava osob se zrakovým postižením. In: PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
7. HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
8. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

9. HAYES, Nicky. *Principles of social psychology*. Hove: L. Erlbaum, 1993. ISBN: 0-86377-258-7.
10. HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. ISBN: 978-80-247-3070-7.
11. JANKOVSKÝ, Jiří. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vyd. Praha: Triton, 2006. ISBN: 80-7254-730-5.
12. JÁNSKÝ, Petr. Vliv kvalifikace a pracovní uplatnitelnosti na kvalitu života zrakově znevýhodněné populace. *Kontakt*. České Budějovice: ZSF JCU, prosinec 2008. 2/2008, s. 249 – 478. ISSN: 1212-4117.
13. KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB. Metodiky pro PSS. *KPSS.cz* [online]. © 2005 - 2012 [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=49
14. KOZLOVÁ, Lucie a Veronika KUBELOVÁ. *Jak psát bakalářskou a diplomovou práci*. 2. vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 978-80-7394-155-0.
15. KUCHYNKA, Pavel et al. *Oční lékařství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1163-8.
16. KVĚTOŇOVÁ – ŠVECOVÁ, Lea. *Oftalmopedie*. 2. dopl. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN: 80-85931-84-2.
17. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

18. LANGMEIER, Miloš et al. *Základy lékařské fyziologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2526-0.
19. LUDÍKOVÁ, Libuše. Speciální pedagogika osob s postižením zraku. In: RENOTIÉROVÁ, Marie et al. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN: 80-244-1475-9.
20. MERKUNOVÁ, Alena a Miroslav OREL. *Anatomie a fyziologie člověka pro humanitní obory*. Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-247-1521-6.
21. MICHÁLEK, Miroslav a Kateřina MATYSKOVÁ. Několik poznámek na téma „nevidomí a práce.“ In: *Nevidomimezinami.cz* [online]. © 2011 [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Zamestnani/par_poznamek_na_tema.html
22. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Zdravotní postižení. *MPSV.cz* [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8>
23. MYERS, David G. *Social psychology*. 4 th. ed. New York: McGraw – Hill, 1993. ISBN: 0-07-044292-4.
24. NOVÁKOVÁ, Zita. Oftalmopedie. In: PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.
25. NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-509-7.

26. PETERKOVÁ, Michaela. Období dospívání: pubescence. In: *Psychotesty* [online]. © 2008 – 2012 [cit. 2011-11-07]. Dostupné z: <http://www.psychotesty.psyx.cz/texty/obdobi-dospivani-pubescence.htm>
27. PEŠATOVÁ, Ilona. *Vybrané kapitoly ze speciální pedagogiky se zaměřením na tyflopeditii: 2.díl*. Liberec: Pedagogická fakulta Technické univerzity v Liberci, 2005. ISBN 80-7372-004-3.
28. POTMĚŠILOVÁ, Radka. Je zaměstnání nevidomého velký problém? In: *Nevidomimezinami.cz* [online]. © 2011 [cit. 2012-03-30]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Zamestnani/Je_zam_nevidomeho_velky_prbl.html
29. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-647-6.
30. RODNÁ, Kateřina. Mozek v pubertě: Překotné změny. *Psychologie dnes*. Praha: Portál, 2011, 2 (17). 46-48. ISSN 1212-9607.
31. RYTMUS. Podporované zaměstnávání. *Rytmus.org* [online]. © 2009 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: http://www.rytmus.org/podporovane_zamestnavani
32. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7367-124-7.
33. SCHINDLER, Radek a Milan PEŠÁK. Kdo je zrakově postižený? In: *SONS* [online]. © 2002 - 2012 [cit. 2012-01-07]. Dostupné z: <http://www.sons.cz/kdojezp.php>

34. SJEDNOCENÁ ORGANIZACE NEVIDOMÝCH A SLABOZRÁKÝCH ČR. O nás. *SONS.cz* [online]. © 2002 - 2012 [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.sons.cz/>
35. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-19733-3.
36. SOVÁK, Miloš et al. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. ISBN: 80-86022-76-5.
37. SPOLEČNOST PRO RANOU PÉČI. O nás. *Ranapece.cz* [online]. © 2009 [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://ranapece.cz/index.php/cs/o-nas.html>
38. ŠKOLA JAROSLAVA JEŽKA. SPC. *Skolajj.cz* [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.skolajj.cz/spc/>
39. TYFLOCENTRUM. Úvodní strana. *Tyflocentrum.cz* [online]. © 2002 - 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.tyflocentrum.cz/index.php>
40. TYFLOSERVIS. Základní údaje. *Tyfloservis.cz* [online]. © 2005 - 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.tyfloservis.cz/zakladni-udaje.php>
41. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
42. VÍTEK, Jiří. *Medicínská propedeutika pro speciální pedagogy : Úvod do neurologie, úvod do oftalmologie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-154-6.

43. Vyhláška č. 73 ze dne 17. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných v platném znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-73-2005-sb-1>
44. VÝROST, Josef, Ivan SLAMĚNÍK et al. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN: 978-80-1428-8.
45. Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti v platném znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zakon_c._435-2004_sb.pdf
46. Zákon č. 561 ze dne 1. ledna 2005 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>
47. Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006 zákoník práce v platném znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: <http://data.idnes.cz/jobdnes/pdf/262-2006.pdf>
48. ZÁMEČNÍKOVÁ, Dana. Význam edukace pro pracovní uplatnění jedinců se zdravotním postižením. In: PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

názor

osoba se zrakovým postižením

pracovní uplatnění

pubescent

socializace

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Dotazník

Příloha č. 1

Ahoj,

jmenuji se Pavlína Adamcová a jsem studentkou Jihočeské univerzity. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění následujícího dotazníku, který se týká problematiky osob se zrakovým postižením. Informace, které zde uvedete, budou použity pouze pro výzkum do mé bakalářské práce. Dotazník je anonymní.

Děkuji za spolupráci a účast na výzkumu.

Zaškrtněte správnou verzi.

Věk: 11 let 12 let 13 let 14 let 15 let

Pohlaví: žena muž

Škola: ZŠ Buttulova ZŠ Smetanova

1) Osoba se zrakovým postižením je:

- a) osoba, která vůbec nic nevidí
- b) osoba, která nosí brýle
- c) všechny osoby s poškozením zraku, kdy jejich běžné každodenní činnosti jsou kvůli tomu narušeny a ke zlepšení jim nestačí nošení běžných brýlí
- d) osoba, která trpí onemocněním
- e) jiná odpověď - vypište

2) Setkali jste se někdy s osobou se zrakovým postižením?

- a) ano
- b) ano, v rodině
- c) osobně ne, pouze prostřednictvím médií (TV, internet)
- d) ne, nikdy
- e) jiná odpověď - vypište

3) Slyšeli jste už někdy o osobách se zrakovým postižením?

- a) ano
- b) ne → přejděte na otázku č. 5

4) Kde jste slyšeli o osobách se zrakovým postižením? (možno více odpovědí)

- a) doma
- b) ve škole
- c) na internetu
- d) v televizi
- e) povídali jsme si o tom s kamarády
- f) jiná odpověď - vypište

5) Proběhla u Vás ve škole někdy nějaká přednáška o osobách se zrakovým postižením?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď - vypište

6) Chtěli byste se o osobách se zrakovým postižením dozvědět více informací?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď - vypište

7) Jaký máte postoj k osobám se zrakovým postižením?

a) mám tyto osoby rád/a

b) nevdám mi

c) neřeším to

d) spíše je nemám rád/a

e) protiví se mi

8) Mohou děti se zrakovým postižením chodit do běžné školy?

- a) ano
- b) ne, mohou chodit pouze do školy pro zrakově postižené
- c) ne, mohou se učit pouze doma
- d) jiná odpověď - vypište

9) Mohou osoby se zrakovým postižením pracovat?

- a) ano
- b) ano, mohou vykonávat jen některá povolání, která zvládnou
- c) ne
- d) jiná odpověď - vypište

10) Napadá Vás nějaké povolání, které by osoby se zrakovým postižením mohly vykonávat?

.....

11) Mohou osoby se zrakovým postižením žít samy v domácnosti bez pomoci druhých osob?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď - vypište

12) Mohou se osoby se zrakovým postižením zapojit do společnosti stejně jako lidé, kteří nemají zrakové postižení??

- a) ano
- b) mohou, ale ne úplně
- c) ne
- d) jiná odpověď - vypište

13) Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením problematické najít si kamaráda?

- a) ano → proč? - vypište
- b) ne
- c) jiná odpověď - vypište

14) Myslíš si, že osoby se zrakovým postižením mohou mít svoji partu kamarádů?

- a) ano
- b) ano, ale jen mezi osobami se zrakovým postižením
- c) ne
- d) ne, nemohou, protože by nemohli dělat stejné činnosti jako ostatní, kteří nemají zrakové postižení
- e) jiná odpověď - vypište

15) Myslíš, že se osoby se zrakovým postižením mohou zamilovat?

- a) ano
- b) ne
- c) ne, protože nevidí
- d) ne, protože nemají takové příležitosti k setkávání s lidmi
- e) jiná odpověď - vypište

16) Mohou mít osoby se zrakovým postižením partnera?

- a) ano
- b) ano, ale jen partnera se zrakovým postižením
- c) ne
- d) jiná odpověď - vypište

Děkuji za vyplnění ☺